

ORD. PROF. REŞAT KAYNAR'IN TARİHÇİLİĞİ, MİLLÎ EĞİTİM MESELELERİ VE TARİH EĞİTİMİ ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ

Bahri ATA*

GİRİŞ

İstanbul Kağıthane İmece İlköğretim Okulu'nda stajyer bir tarih öğretmeni iken (1991-1992), okullar arası telefon zinciri ile Galatasaray Lisesi konferans salonunda Ord. Prof. Reşat Kaynar (1910-24 Mayıs 2006) ve Necdet Sakaoglu'nun konuşmacı olarak katıldıkları konferansa katılma talimatı aldım. Konferans öncesi yoklama listesine imza atmam gerektiği özellikle bildirilmişti. Ord. Prof. Reşat Kaynar'ı, *Mustafa Reşit Paşa* ve *Tanzimat* adlı eseri vasıtası ile daha önceden tanıyordum. O gün lâiklik ilkesinin önemini belirtmek için rahmetli Ord. Prof. Kaynar, şeyhülislamlık makamından alınan görüşe dayalı olarak “*Şimdilik paratoner denilen telin cami minaresine asılmaması*” ile ilgili Sadrazam Mustafa Reşit Paşa'nın Sultan Abdülmecit'e sunduğu ve özel kütüphanesinde bulunan çerçeveli arz tezkeresini, konferans salonuna getirmişti. Diğer yandan KİT sorununun da yaşandığı o günlerde ben de ağırlıklı olarak Atatürk'ün devletçilik anlayışı üzerinde okumalar yapıyor ve düşünüyordum. Bu ilke ile ilgili gezdirilen kağıtlara soru yazdığımı hatırlıyorum. Bu konferans metinleri, öğretmen ve öğrenci sorularıyla birlikte MEB tarafından kitap olarak basıldı. Sakaoglu (2006:89) *Atatürk Düşüncesi* adlı bu kitabı, 1991 ve 1993 yılları arasında her cumartesi günü bir araya gelerek hazırladıklarını ifade etmektedir.

V. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu'nda meslektaşım Prof. Dr. Filiz Meşeci Giorgetti (2018:568), Haydarpaşa Lisesi Kütüphanesi'nde bulduğu 1938-1950 yılları arası Reşat Kaynar'ın (1936-1947) ve Cemal Yener'in (1949-1950) lise son sınıfta öğrenim gören genelde fen şubesi öğrencilerine verdiği “en başarılı” tarih ödevleri ile ilgili bildirisi, Reşat Kaynar'ın çalışmalarına daha da ilgilimi arttırdı. Esasen bu toplantının kapanış oturumunda yaptığım konuşmada Reşat Kaynar'ın konferansları ile ilgili o günkü bilgi düzeyime uygun

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, bahriata@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2214-0560

olarak katılımcılarla düşüncelerimi paylaştım. Son yıllarda Reşat Kaynar'ın çalışmalarına üzerine yaptığım kütüphane ve arşiv taramaları -ki ona da haksızlık yapmak istemem- daha büyük bir veri tabanı ile uğraşma fırsatı verdi.

Reşat Kaynar, tıpkı Mustafa Çağatay Uluçay, Halil İncelik, Şerafettin Turan gibi pedagoji kafasına sahip bir hukukçu/tarihçiydi. Prof. Kaynar, İstanbul Dârülmualimîninde Selim Sırrı Tarcan, Ali Canip Yöntem, İbrahim Necmi Dilmen, İhsan Sungu ve İbrahim Alaeddin Gövsa'nın emeklerini boşa çıkarmayarak, 18 yaşından itibaren yazılarıyla eğitim meseleleri üzerine kafa yormuş, görüşlerini gazetelere yazarak kamuoyu ile paylaşma cesareti göstermiştir. Özellikle 12-15 Kasım 1967'de *Cumhuriyet* gazetesinde "Atatürkçülük ve Liselerimizde Din Öğretimi" yazı dizisi, en çok atıf yapılan kaynaklar arasında olmuştur. İlkokul öğretmenini olarak başladığı kariyerini ordinaryüs profesör olarak tamamladı. Yalova Çınarcık'ta onunla röportaj yapan Tunalı (2015:401) onu "Hayatını Atatürkçülüğe bağlamış olanlardandı" diye nitelendirmektedir.

Bu makalenin amacı İstanbul Dârülmualimînini arkasından Hukuk ve Felsefe eğitimi alan, 96 yıl gibi uzun bir ömür yaşayan ve pek çok tarihî olaya tanıklık etmiş bu Türk aydınının tarih, eğitim, hukuk, Atatürk üzerine yazdığı yazılardan oluşan büyük fotoğrafı göz önüne getirerek onun tarihçiliğini, millî eğitim ve tarih eğitimine ilişkin görüşlerini değerlendirmektir. Ancak öncelikle onun biyografisi, yazılarında savunduğu görüşleri daha iyi anlamamıza yarayabilir.

A. HAYATI

Reşat Kaynar'ın MEB'deki sicil numarası 5987'dir (Meşeci Giorgetti, 2020:581). Rumi 1326'da (1910) İstanbul Üsküdar'da doğdu. Babası, Çanakale Savaşlarında Kireçtepe'de Mustafa Kemal Paşa'nın komutasında savaşan kıdemli Yüzbaşı Halit Kaynar idi (Tunalı, 2015:402). İlkokul eğitimini Üsküdar Ayazma İlkokulunda tamamladı. Mütareke döneminde babasını emekliye ayırdılar. II. İnönü Savaşı'nda ağabeyi Mehmet Nihat Bey yirmi iki yaşında şehit oldu. Annesi de bu acı ile üç ay sonra vefat etti (Kaynar, 1981:V). Emekli subay olan babası taksit ile bir çorap makinası alarak geçimini sağlamaya çalıştı (Kaynar, 1963:30). 1923'te müsabaka ile her yıl yatılı 40 öğrenci alan İstanbul Dârülmualimîn mektebini kazandı. 1 Eylül 1928'de İstanbul Muallim Mektebi'nden mezun oldu. Aynı tarihte 15 lira maaşla Ankara Keçiören İlkokuluna atandı ve 5. sınıfa öğretmen olarak verildi (Kaynar, 1981:17). 1928'de ilkokul öğretmenleri arasında yükseköğretimi kazananlara fırsat verilmesi çerçevesinde Ankara Hukuk Fakültesini kazandı. 2 Eylül 1929'da Ankara'da bu sefer Cumhuriyet

İlkokulunda öğretmen oldu. 2 Eylül 1930'da Ankara Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Öğretmenliğin yanı sıra avukatlık mesleğini de yürütmeye başladı. 20 Ekim 1930 ve 2 Eylül 1931 tarihleri arasında İstanbul Fatih Kız Ortaokulu'nda 25 lira maaş ile öğretmenlik yaptı. Bu tarihten sonra Üsküdar Ortaokulu'nda öğretmenliğe 23 Ekim 1936'ya kadar devam etti. 1934'te Soyadı Kanunu çıkarıldıktan sonra babasının "Kireçtepe" soyadını almak istediğini ama kendisinin "Kaynar" soyadını tercih ettiğini, babasının da bunu kabul ettiğini ama daha sonra pişman olduğunu belirtmektedir (Kaynar, 1981: V). Bu sırada İstanbul Dârülfünunu Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümüne kaydını yaptırdı. Burada Babanzade Ahmet Naim Efendi'den ve daha sonra Alman hocalardan dersler aldı (Tunalı, 2015:406). 1933 Üniversite Reformu'na kadar bu bölümdeki derslerin çağdaş kültür ortamını sağlamadığını ileri sürmektedir (Kaynar, 1981:VIII). Bu bölümü de 1936'da bitirdi. Felsefe bölümünden aldığı diploma ile 23 Ekim 1936'da 35 lira maaş ile Haydarpaşa Lisesi Tarih ve Coğrafya öğretmenliğine geçti. Bu lisede Psikoloji de okuttuğunu belirtmektedir (Tunalı, 2015: 406).

1936'da Üsküdar Ortaokulu'nda öğretmen iken, dönemin gazetelerinde bilinen ilk yazısı çıktı. 1942'de Üsküdar halkevi reisi olarak gazete yazılarını imzalıyordu. 1944'ten sonra *Akşam* gazetesinde "*Serbes(t) sütun*" adlı köşede genelde hukuk meseleleri ve Üsküdar semtinin sorunları üzerine yazıları çıkmaya başladı. Ancak 14 Ocak 1946'da 60 lira maaşla Lise'nin öğretmen kadrosuna alındı.

Reşat Kaynar, Emekli Amiral Vasıf Temel Paşa'nın (1871-1958) kızı Hatice İffet Hanımla 14 Mayıs 1943'te evlendi (Hergüner, 2004:117). 1946'da oğlu Yavuz ve daha sonra kızı Fatma doğdu. Baba ve büyükannesinin iâşe ve infakını da temin ediyordu. Avukat olarak Mustafa Reşit Paşa'nın torunlarından Veliyüddin Hoca Reşid'in de davasını aldı (Tunalı, 2015:407). 27 Kasım 1947'de İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okuluna ¹ (1946 Üniversiteler Kanunu; bu okulu fakülte olarak dahil etmemişti) heyet-i müderrisin oylamasıyla siyasî tarih öğretmeni olarak atandı (Tunalı, 2015:407). Bu okulda siyasî tarih dersleri veren Suphi Nuri İleri'nin siyasî yazıları nedeniyle okuldan ayrılmak zorunda bırakıldığında namzet olarak Reşat Kaynar'ı önerdiği anlaşılmaktadır (Kaynar, 1981:X). 8 Aralık 1947'de bu okula kadrosu nakledildi. 18 Ocak 1951'de aynı okulun medenî ve borçlar hukuku öğretmenliğine, 29 Şubat 1952'de medenî hukuk ve borçlar hukuku profesörlüğüne geçmiştir. 1952'de Müdür Nihat

¹ 2010'da ABD'de Atlanta'da doktora sonrası gittiğim Georgia State Üniversitesi'nin de 1913'te Georgia Teknoloji Enstitüsüne (Georgia Tech) bağlı Gece Ticaret Okulu'ndan üniversiteye dönüşüğünü öğrenmiştim. Bu benzerliğe dikkat çekmek isterim.

Sayar'ın girişimiyle Tevfik İleri'nin bakanlığı döneminde okulun adı, Siyasal Bilgiler Okulu statüsüne tabi tutularak akademik kariyer verebilecek hale getirildi. 1954'te *Dünya* gazetesinde siyasî içerikli yazılar yazmaya başladı. Kaynar (1981:XII), yazılarında Demokrat Parti ve Halk Partisi'nin iktidar mücadelesi ile II. Meşrutiyet dönemi parti mücadeleleri arasında paralellikler kuruyor², Tarih'i, güncel olaylarla geçmiş olayların tarihsel belgelere dayalı olarak karşılaştırdığı ibret dersi olarak görüyordu. 1958'de Irak'ta yaşanan ihtilalin nedenleri üzerine yazdığı 13 Ağustos 1958 tarihli bir yazı nedeniyle kırk dört gün süren bir soruşturma süreci yaşadı (Kaynar, 1998:XII). 15 Haziran 1959'da 7334 sayılı Akademiler Kanunu ile okul, üniversite hak ve yetkilerine sahip bir yüksek öğretim kurumu yapıldı.³ 27 Mayıs 1960 öncesi 28 Nisan Olayları'nda Akademi Yönetim Kurulu olarak İstanbul Üniversite Rektörü Sıddık Sami Onar'a destek verdiler (Tunalı, 2015:409; Kaynar, 1981:XII). 29 Ocak 1968 tarih ve 5925 sayılı üçlü karar ile İstanbul İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisine medeni ve borçlar hukuku ordinaryus profesörlüğüne 2100 TL maaşla atandı. Akademi hocalığından emekliye ayrılan Burhan Zihni Sanus'un yerine Osman Fikret Arkun (1906-1994) ile Reşat Kaynar ordinaryüs profesör unvanına talip oldu (Kaynar, 1981:XII). Ankara'da kurulan jüri, *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat* adlı eseriyle bilime katkı yaptığına dair Ord. Prof. Enver Ziya Karal'ın raporuna⁴ dayalı olarak onu seçti (Tunalı, 2015:409; Kaynar, 1981:XII). Kendisini ilk kutlayanın Osman Fikret Arkun olduğunu özellikle yazmaktadır. 1972'de Planlama Dairesi'nin Akademilerde doktora yapılamayacağına dair hükmü kaldırması için dönemin (Mayıs 1972-Nisan 1973) Başbakanı Ferit Melen ile görüşme anıları (Kaynar, 1981: XIII-XIV) akademinin üniversiteleşme yolundaki mücadelesine kanıt niteliğindedir.

İki yıl Siyasal Bilimler Fakültesi dekanlığı yaptıktan sonra 4 Haziran 1980'de emekli oldu (Sakaoğlu, 2006:90). Boğaziçi Üniversitesi'nde ve Marmara Üniversitesi'nde doktora düzeyinde Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi dersi verdi (Tunalı, 2015:411).

² Tarık Zafer Tunaya'nın *Türkiye'de Siyasî Partiler (1859-1952) adlı eserini 1952'de yayımlandığını da dikkat edilmelidir.*

³ 1958'de PTT, okulun kuruluşunun 75. yılı dolayısıyla bir de pul bastırmıştır.

⁴ Daha 1956'da Prof. Dr. Ercüment Kuran, Kaynar'ın eserini tanıtım yazısında eserin giriş kısmının temel kaynaklarının Cevdet Paşa ve Enver Ziya Karal'ın çalışmaları olduğunu belirtmişti. Bu yüzden 1968'de eser, incelenmek üzere farklı bir yakınçağ tarihi uzmanına gönderilebilirdi. Prof. Dr. Enver Ziya Karal, 10.08.1960 tarihli *Ulus* gazetesine göre Ordinaryüs Profesörlüğe atanmıştır.

Reşat Kaynar, 14 Mayıs 2006'da Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun düzenlediği Atatürk Uluslararası Sempozyumuna geldi, otele rahatsızlandı ve Ankara Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesinde 24 Mayıs 2006'da vefat etti.

B. TARİHÇİLİĞİ

Bu kısımda kitap ve gazete yazılarında ele aldığı tarih konularından hareketle onun tarihçilik anlayışı ve metodolojisi üzerinde durulmaktadır. Köşesinde siyasete yeni başlayan genç kuşaklar ve genel okuyucu için ibret olması dileğiyle tarihî fıkralar paylaştı. Tanzimat ve II. Meşrutiyet uzmanı Kaynar'ın temel kaynakları arasında Mustafa Reşit Paşa'nın özel arşivi, Fransız elçilerin hatıratları, Tanzimat 1 kitabı, Abdurrahman Şeref Efendi'nin *Tarih Musahabeleri*, *Şakaik-i Numaniye*, *Tezâkir-i Cevdet*, *Tarih-i Cevdet*, *Lütfî Tarihi*, Beyazıt Belediyesi kitaplığındaki Cevdet Paşa'nın el yazılı defterleri, Ali Haydar Mithat'ın *Mir'at-ı Hayret*, İbnülemin Mahmut Kemal İnal'ın *Son Sadrazamlar* gibi kitaplar, *Tanzimat* (1912), *Hakaikül Vekayi* (1872) gibi gazeteler, Sicilli Kavanin (c.1,s.325), Mustafa Fazıl Paşa'nın Sultan Abdülaziz'e yazdığı 7 Mart 1867 tarihli mektubu, Halil Mentеше'nin hatıraları, CHP 7. Kurultay tutanağı (17 Kasım-4 Aralık 1947), Sebilürreşad dergisi gibi belge ve yayınlar vardır. Âli Paşa'nın Paris Sefiri Cemil Paşa'ya yazdığı mektubun hususî kütüphanesinde olduğunu belirtmektedir. Kayınpederi Amiral Vasıf Temel Paşa'nın düzenlediği toplantılarda da Rauf Orbay'ın kendi ağzından Millî Mücadele anılarını dinlemiştir (Kaynar, 1967:84).

Sakaoğlu (2006:89) *Atatürk Düşüncesi* adlı bu kitabı Prof. Kaynar ile birlikte yazarken, Prof. Kaynar'ın kitabın tamamen dışında kalmak için gösterdiği titizliğin altını çizmektedir. Bu tavır, Prof. Kaynar'ın tarihçilik anlayışında dair önemli bir ipucu vermektedir.

1. Atatürk ile İlgili Hatıraları ve Görüşleri

Reşat Kaynar, Üsküdar Ortaokulunda tarih öğretmeni iken 1932'de Birinci Türk Tarih Kongresine altı sekreterden biri olarak katıldı. 1939'da Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in gayretiyle Tanzimat'ı 100. yıldönümünde değerlendirmeye faaliyeti daha sonra onun Tanzimat dönemine yönelmesine yol açtığı söylenebilir. Kaynar; hayatı üzerine yaptığı konuşma ve kaleme aldığı yazılarında babası kıdemli Yüzbaşı Halit Bey'in Çanakkale Savaşlarında Kireçtepe'de Mustafa Kemal Paşa'nın komutasında olmasını özellikle aktarmaktadır.

Atatürk, Türk Tarih Kongresi'nin sonunda Gazi Orman Çiftliğinde bulunan Marmara Köşkünde 100 kişilik bir heyete çay ziyafeti vermiş ve bu heyetle

bir buçuk-iki saati aşkın bir sohbet etmiştir (Kaynar, 1967;12 Kasım; Kaynar, 1996:487; Kaynar, 2002: 969; Tunali, 2015:422). Atatürk burada “Kemalizm demek, “Socialisme d’Etat” demektir.” diyerek kamu teşebbüsünü savundu (Kaynar, 1965: 144). Reşat Kaynar, İş Bankasının kuruluş (26 Ağustos) yıldönümünde (muhtemelen 1932 yılında) Atatürk’ün “Tevfik Fikret’in şiirlerini bana kim okuyacak?” dediği gençlerden biri idi (Kaynar, 2002: 971-972). Burada Atatürk, Kaynar’a göre ekonomide özel teşebbüs hürriyetinin olumlu yanına işaret etti (Kaynar, 1965:144). Kaynar’a göre 1932 yılının Temmuz ve Ağustos ayında Atatürk, Türkiye’ye uygun iktisadî siyaset arayışı içindeydi. Kaynar’a (1965:144-146) göre devletçilik, Atatürkçülüğün özünü oluşturmuyordu. Kaynar’ın Atatürk ile ilgili anılarına bir bütün olarak bakıldığında anılar bir günlüğe dayalı yazılmadığından zaman ve süreler konusunda farklı ifadelerin kullanıldığı görülmektedir.

Kaynar (1967, 12 Kasım) yine aynı çay ziyafetinde bir öğretmenin, Gazi’ye “Paşam, din lüzumlu bir şey midir? Halifelğin kaldırılması iyi mi olmuştur?” sorusunu sorduğunu belirtmektedir. Gazi’nin de dinin lüzumlu bir müessesese olduğunu, dinsiz milletlerin devamına imkân olmadığını, din ticareti yapan kimselerle mücadele edildiğini söylediğini aktarmaktadır. Bu toplantının diğer bir şahidinin de Ali Kılıç olduğunu ve bunları *Atatürk’ün Hususiyetleri* kitabında yazdığını belirtmektedir.

Kaynar’a göre, Atatürkçülüğün özü; Batı uygarlığının bütün sosyal kurum ve yaşayışıyla kabul edilmesi ve kafa değiştirmesiydi. Bu da lâiklik ilkesi ile mümkündü. Kaynar (1998:XVII) 33 yıl sonra aynı fikirleri, bu sefer maddi kültür ve manevi kültür kavramlarını işe koşarak dile getirdi. Ona göre Atatürk’ün, Tanzimatçılar ve Meşrutiyetçilerden farkı Batı’nın maddi kültürünün yanı sıra manevi kültürü (toplumu özüyle ilgili töreler, yaşayış tarzları, hukuk ve güzel sanatları) de almasıdır. Kaynar’a göre Japonlar, Batı manevi kültürünü Japonlaştırmışlardır.

Reşat Kaynar, bir hukukçu/tarihçi kimliği ile Latife Hanım’ın tuttuğu hatıra defterlerini okuyan ilk tarihçi olarak bilinmektedir. 1975’te Sulh Mahkemesi kararıyla Latife Hanım’ın tuttuğu hatıra defterleri okunmak üzere Reşat Kaynar’a verilmiş ve bu defterler 50 yıl sonra yayımlanmak üzere Türk Tarih Kurumu kasasında muhafaza altına alınmıştır.

Kaynar, 19 Mayıs 1976 tarihli *Milliyet* gazetesinde “Yeni bir 19 Mayıs’ı Yaşarken...” adlı yazısında Atatürk’ün hareket ve devrimlerinin ana kaynağının tam bağımsızlık ve “kayıtsız şartsız ulusal egemenlik” olduğunu belirtmektedir. Kaynar’a göre Atatürk tam bağımsızlık ilkesini insan aklına da uygulamıştır.

Devletin ulusa verdiği eğitimin temeli akıllı boş inançlardan, metafizikten kurtarmaktır. Atatürk'ün lâiklik ilkesinin temeli budur. Büyük Millet Meclisi'nin 18 Kasım 1920'de görüştüğü Halkçılık Programı Atatürkçülüğün bir fikir sistemi olarak temel unsurlarından biridir. 19 Mayıs 1980'de *Milliyet*'teki yazısını 15 Mayıs 1980'de TRT'den canlı olarak yayınlanan İstanbul Fatih Camiinde düzenlenen Regaip Kandili programında millî tarih şuuruna ulaşamamış bir grup katılımcının kötü tezahüratı üzerine yazmıştır. Burada 1867'de Mustafa Fazıl Paşa'nın Sultan Abdülaziz'e yazdığı din ve dünya işlerinin ayrılması gerektiğine ilişkin görüşleri paylaşmaktadır.

Kaynar'ın 1981'de yaptığı veda dersinde öğrenci hareketleri ve çeşitli ideolojilerin ülkede yaygınlık kazanmasını Kurtuluş Savaşı'nın ardında bıraktığı düşünce akımının aktarılmasındaki başarısızlığa bağlamaktadır. Ona göre üniversitelerdeki inkılâp tarih dersleri de kuru olaylara dayandırılmıştır (Kaynar, 1981:38).

Kaynar (1988: 521) 1987'de Uluslararası Atatürk Sempozyumu'nda sunduğu bildiri esasen Türk-İslâm sentezi fikrini eleştirmek üzere verilmiş bir bildiri izlenimini vermektedir. Kaynar, Atatürkçü düşünce sisteminde üç düşünce akımının (millileşme, lâikleşme, çağdaşlaşma (medeniyetçilik) yeri olduğunu ileri sürmektedir. Kaynar'a (1988:523-524) göre Türk-İslâm sentezi ile II. Meşrutiyet döneminde Ziya Gökalp'in (Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak) fikirleri arasında benzerlikler vardır. Ancak Gökalp'in vefatından (25 Ekim 1924) bir yıl önce yayımladığı *Türkçülüğün Esasları* adlı kitabında ise Avrupa medeniyetine tam bir surette girme ve lâikliğe yol açan klerikalizm-teokrasi karşıtı düşünceler bulunmaktadır. Kaynar'a (1988:524) göre Gökalp'in bu görüşleri "onun ulaştığı Atatürkçü görüşleri" ifade eder ki bu 3 Mart 1924 tarihinde çıkarılan kanunlar somut bir gösterge olarak alınırsa, bu sonucun Millî Mücadele'yi yaşayan ve 16 Mart 1923'te Mustafa Kemal Paşa'nın Adana Türk Ocağında yaptığı konuşmaları bilen Ziya Gökalp'in kendi düşünce sistematığının doğal bir uzantısı olarak görülebilir.

Kaynar (1996:488), "3 Mart 1924 Yasaları" üzerine yaptığı bir konuşmada yasa müzakerelerinin olduğu 7 saatlik meclis tutanaklarının, özellikle Siirt Milletvekili Halil Hulki Efendi, Şeyh Safvet Efendi, Adliye Vekili Seyid Bey'in konuşmalarının bugünkü kuşakların anlayabileceği şekilde basılıp kitap haline getirilmesinin önemine işaret etmişti. Burada Celal Nuri İleri'nin *Türk İnkılâbı* kitabının da yeni baskısının yapılması gerektiği fikrini ileri sürüyor. Nitekim 1998'de Meclis müzakere metinleri *Türkiye'yi Lâikleştiren Yasalar* adıyla

basıldı.⁵ Kaynar’a (1996: 491) göre hata; Atatürkçü düşüncenin sadece şekle doğru ve hisse dayanarak verilmesi, ilmî şekilde verilmemesidir.

Kaynar (2002:967), 95 yaşında “*Atatürk Düşüncesinde Ulusçuluk ve Çağdaşlaşma*” konulu verdiği konferansta Atatürk’ün entelektüel tarafının altını çizerek, yeni kuşaklara Atatürk’ün düşüncelerini belgelere dayanarak öğretmenin önemine işaret etmektedir.

2. Şeyhülislâm Mustafa Hayri Efendi Üzerine Bir Yazısı

Kaynar (1950, 27 Ocak), *Akşam* gazetesinde köşe yazıları yayımlanan bir yazar olarak; doğduğu, çocukluğunun geçtiği ve öğretmenlik yaptığı Üsküdar’ın tarihine ve güncel sorunlarına ayrıca özel önem vermiştir. Şeyhülislâm Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi, Üsküdar-Kısıklı Tramvay hattının banisi idi. Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi 1914 ve 1916 yılları arasında şeyhülislamlık ve evkâf nazırlığı yapmıştı ve bu sıralarda Reşat Kaynar 4-6 yaşları arasındaydı. Üsküdar Halk Tramvayları İdaresi’nin hizmetleri nedeniyle mekâna Şeyhülislâm Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi’nin (1867-1922) büstü ve tarih levhasının dikilmesi gündeme geldiğinde, 27 Ocak 1950’de Şeyhülislâm Hayri Efendi hakkında yazdığı yazıda “Hayri Efendi, devlet bünyesini kemiren kırtasiyecilik itiyadını yenmiş, büyük iş adamlarının yapıcı ve yaratıcılığına ulaşmış bir insan olarak” demektedir.

Kaynar’a (1967:67) göre “Asıl Ruhlu” Şeyhülislâm Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi’nin, şeyhülislamlık ve bakanlık sırasında devlete yaptığı hizmet ve eserler minnetle anılmalıdır. O, ne devlet geliri ile çevrilen konaklarda çoluk çocuğunu oturtmuş ne de devlet geliri ile işleyen arabalarını kullanmıştır. Kaynar (1967: 219), Suat Hayri Ürgüplü’yü de devlet adamı olarak ihtiyatlı bir siyasî kişiliğe sahip olan Mütercim Rüştü’ye benzetmektedir.

3. İnkılâp Tarihimizin Yazımında Hâtıratın Önemi

Kaynar (1952, 1 Ağustos, Vatan, s.6), bu yazıyı Adnan Adıvar’a ithafen ve onun 19. 07.1952 tarihli *Cumhuriyet*’te yazdığı “Hatırat yazmaya dair” yazısına binaen yazdı. Ona göre, yakın mazide mühim hizmetler etmiş yaşlı vatandaşların ebedi âleme göçmeden önce hatıralarını yazmaları bir vatan vazifesidir.

⁵ 17 Ağustos 2023’te Emekli Profesör Reşat Genç Hocamla yaptığım telefon konuşmasında Prof. Genç; Reşat Kaynar’ın AKDYYK Yüksek Kurul üyesi olduğunu, müzakerelerin basılması fikrinin ona ait olduğunu, kitabın dilinin genel okuyucu tarafından anlaşılır olması için kendisinin oldukça çalıştığını ve 2. baskı da dipnotlarla zenginleştirdiğini söyledi. Prof. Genç; Kaynar’ın ilerlemiş yaşına rağmen Ankara ve İstanbul’daki askerî garnizonlarda Atatürkçülük üzerine konferansları yıllık planlara işlettiğini ve bu konferanslarda ona eşlik ettiğini belirtti.

Dağınık ve birbiriyle irtibatı sağlanamayan vesikalarla inkılap tarihi yazılması mümkün değildir. Kaynar, Adıvar'ın makalesinde güçlükleri nedeniyle hiç hatırat yazmamayı tercih eder bir his uyandırdığını ileri sürmektedir⁶. Kaynar, *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat* eserini yazarken olaylar arasındaki bağlantıları ve pek çok vesikadaki düğümleri ancak yabancı elçilerin hatıraları aracılığıyla çözebildiğini yazmaktadır (Kaynar, 1981:IX). Hatırat yazılması ve hadiseler üzerinde samimi fikir münakaşaları yapılması bugün bir zarurettir. Kaynar'a göre *Vatan* gazetesinde o günlerde yayımlanan Ali Fuat Cebesoy'un hatıraları yarının tarihçilerine hizmet ettiği gibi bugünün inkılapçılarına da hizmet ifa etmektedir. Kaynar'a göre eğer Atatürk Millî Mücadele'de liderliği ele almasaydı, memleket *Tavâif-i Mülûk'a* (11. yüzyılda Endülüs'te küçük Müslüman emirliklere) dönüşecekti, Kâzım Karabekir ve Rauf Orbay gibi vefalı ve hamiyetli arkadaşları sonuna kadar imanla ona yardım etmeseydi, Atatürk çok yorulacak ve yıpranacaktı. Bu hatıralar, Atatürk'ü yarattığı eserden mahrum ederek, tahrip etmek isteyenlere karşı bir canlı ve kudretli bir tepki ve bir şamardır. Kaynar'a göre Rauf Orbay'ın ders kitaplarında sadece Osmanlı Bahriye Nazırı diye yazılması, vesikaların dağılmasından ve hatıraların yazılmamasındandır. Bu yazıda Adnan Adıvar'a hatıralarını yazmasını önermekte, kendisinin zihinlerdeki pek çok düğümü çözebileceğini ileri sürmektedir.

O yıllarda bu mesele o kadar gündemde imiş ki 1953'te Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümüne giriş imtihanı mülâkatlarında adaylara "Zamanımızda yayınlanmış siyasi hatıralar biliyor musunuz?" sorusunun da yöneltildiğini görmekteyiz (Kural, 1954:37). 1984'te Uluslararası Midhat Paşa Semineri'nde Eğinli Said Paşa'nın hatıratında Midhat Paşa'nın sadareten azli ve memleketten çıkarılması ile ilgili sayfaları aktararak, yorum yapmadan katılımcılar ile paylaştı.

4. Ahmet Cevdet Paşa Üzerine Yazıları

Kaynar'ın (1953:3), tarih üzerine ilk yayınlarından biri de Beyazıt İnkılâp Kütüphanesi'nde bulunan Cevdet Paşa arşivinin bir kısmı arasında bulunduğu iki müsvedde deftere dayanmaktadır. Birincisi Cevdet Paşa'nın kaleme aldığı Fransız elçisi Mösyö Moustier ile İslamiyet'te ruhban sınıfı meselesi üzerine bir sohbet anısı ile ilgilidir. Cevdet Paşa, Fransız Elçisi ile Bosna eyaletinden Tuna

⁶ Adnan Adıvar'ın bu yazısını dikkatlice okudum. İlerlemiş yaşlarda hatırat yazmanın sebeplerini ele almaktadır. Hatırat yazmada iç zamana dikkat edilmesini vurgulamaktadır. Ona göre hatırat mümkün olduğu kadar geç yani tarihî vak'alar soğukkanlılıkla ve tam objektif bir tarzda muhakeme edilebilen bir zamanda yazılmalıdır.

yoluyla İstanbul'a gelirken vapurda karşılaşır. Cevdet Paşa, Elçi'ye Napolyon'un dediği gibi İslam'da bir ruhban (clérge) sınıfı olmadığını belirtir. Cevdet Paşa, Hristiyan ve İslam dünyasındaki doğum, evlilik, ibadet ve ölüm adetlerinde papaz ve imamın rollerinin farklılıklarına işaret eder. İkincisi Cevdet Paşa'nın Müslüman olmak isteyen Alman Dr. Vahmarhay'a (?) hitaben yazılan mektubudur⁷. Burada İslam dinini kabul etmek isteyenler için Hristiyanlardaki gibi bir uygulama olmadığını belirtir. Kelime-i Tevhid ve Hz. Muhammed'in peygamber olduğunu lisanen söylemenin gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Rumeli'deki Hristiyanları zorla Müslüman yapmak isteyen Yavuz Sultan Selim'e karşı Zem-billi Ali Cemal Efendi'nin itirazı da bir tarihi olgu olarak söz edilmektedir. Cevdet Paşa bu mektubunda İslam'ın şartlarından, kul hakkından sakınmanın önemini, hayvanlara şefkatten ve güzel ahlâktan söz etmektedir.

Kaynar (1965:149) bu belgelere dayanarak, daha sonra yazılarında Atatürk'ün İslamiyet'te din adamlığı bulunmaması düşüncesinin Cevdet Paşa'nın düşüncesi ile derin benzerliği olduğunu ileri sürdü. Cevdet Paşa'ya ait yukarıda sözü edilen iki belgeyi bu gazete yazısında da özetlemektedir. Bu belgelere dayalı olarak Cevdet Paşa'nın sünnet gibi bir cerrahi müdahaleden söz etmediği bilgisini eklemektedir.

Kaynar'a göre (1967:12 Kasım) 19. yüzyılda gerçek Müslümanlığın temel şartlarını bütün sadeliği ile gösteren tek Osmanlı kazaskeri vardır ki o da *Târîh-i Cevdet'in* yazarı ve Mecelle'nin öncüsü rahmetli Cevdet Paşa'dır. Atatürk'ün inanç bakımından Müslümanlığı tıpkı Cevdet Paşa gibi anladığını ileri sürmektedir. Diğer yandan Kaynar'a göre rahmetli Cevdet Paşa, Batı uygarlığının temelini teşkil eden müspet bilime ve metotlarına karşı taassup göstermiş, çağdaş hukuk sistemine dayanarak kanunlaştırmaya girişmeyi reddetmiş, böylece bize en az 50 sene kaybettirmiştir.

Kaynar'a göre (1967:13 Kasım) geniş görüşlü Osmanlı bilgini Cevdet Paşa hâlâ Aristo mantığının sınırları dışına çıkamamış, Batı uygarlığının temelleri olan deney ve gözlem metotlarını değerlendirememişti. 1870'te Sadrazam Âli Paşa, Girit'ten Hükümete gönderdiği özel mektupta Mısır'daki gibi Fransız Medeni Kanununun dilimize çevrilerek şariat hükümlerine dokunmadan Nizamiye Mahkemelerinde uygulanmasını istedi. Cevdet Paşa'ya göre ise bir milletin temel kanunlarını bu biçimde değiştirmek, o milleti yok etmektir. O yüzden Cevdet Paşa ise bu uygulamaya karşı olarak İslam hukukuna dayalı olarak Mecelle'nin yazılmasına öncülük etti. Kaynar'a göre Mecelle, meselecî bir metotla

⁷ Bu isim Kaynar'ın (1960) *Türkiye'de Hukuk Devleti Kurma Yolundaki Hareketler* adlı kitapta Eschleichtein olarak geçmektedir. (s. 196).

yazılmış olup, 1851 madde olmasına rağmen kişi, miras, aile gibi hakları düzenleyememiş; borç ve eşya hukukunu eksik bırakmış; hâkimlere serbest takdir hakkı tanımamıştır. Kaynar'a göre Atatürk'ün gerçekleştirdiği lâiklik ilkesini o yıllarda benimsemiş Mustafa Fazıl Paşa'dır. Bu yazıda da önceden sözünü ettiğimiz Mustafa Fazıl Paşa'nın Sultan Abdülaziz'e yazdığı mektuptan alıntılar yapılmaktadır. Şu sözün altını çiziyor, "Hristiyanların başka ve Müslümanların başka hukuku (politikası) yoktur. Zira adalet dünyada bir nevidir".⁸ Kaynar'a göre II. Meşrutiyet İslamcılarının da (Sadrazam Sait Halim Paşa, Babanzade Naim, Mehmet Akif, Şemseddin Günaltay gibi) ileri sürdükleri dava, Cevdet Paşa'nın direndiği davadır. Yani, Osmanlı ümmetini; Kur'an, hadis, icma ve kıyasın kaynak olduğu bir düzene sahip kılmak. 1916'da toplumun dinmeyen ihtiyaçları Mecelle komisyonunun tekrar kurulmasına yol açtı. Bu komisyon da her maddenin İslam hukukundaki delilini aramaktaydı ve bir süre sonra dağıldı.

Kaynar (1967: 14 Kasım) gazetedeki yazısında 1923 sonrası kurulan Ahkâm-ı Şahsiye komisyonu ve Vacibat Komisyonu çalışmalarının daha başlangıç düzeyinde olduğuna dikkat çekmekte ve cumhuriyet yöneticilerinin süratle çağdaşlaşma yolunda İsviçre Medeni Kanun'unda küçük değişiklikler yapmayı kararlaştırdığını yazmaktadır.

Kaynar (1980, 19 Mayıs), Yargıtay üyesi Naim Efendi'nin oğlu kanalıyla Atatürk'ün Rıfat Börekçi'ye "Hocam, Cevdet Paşa'yı okumadan İslam dini anlaşılamaz. Mutlaka Cevdet Paşa'yı oku" haberini aktarmaktadır. 1953'teki yazısında Cevdet Paşa'nın Alman Dr. Vahmarhay'a (?) yazdığı 4 Eylül 1876 tarihli mektubu genel olarak verirken, burada biraz ayrıntılı vermektedir.

Kaynar (1998) *Türkiye'yi Lâikleştiren Yasalar* adlı kitaba yazdığı giriş yazısında Ahmet Cevdet Paşa'yı Osmanlı devrinin büyük adamlarından olmasına rağmen zihniyet bakımından ortaçağ zihniyetinden ayrılmamış olduğunu yazmaktadır.

Bu yazıda Cevdet Paşa'nın Alman Dr. Vahmarhay'a (?) yazdığı mektup (*Tezâkir-i Cevdet'de* (4. Cilt, ss. 161-166) ve Fransız elçisinin Mösyö Moustier ile yapılan sohbet metni *Tezâkir-i Cevdet'de* (4. Cilt, ss. 110-114) künyeleri de tam olarak verilerek daha ayrıntılı incelenmektedir. Esasen Kaynar (1998:XXX), bu yazısında Cevdet Paşa'nın iki yazısını onu çağdaş akıl ve bilime, akıl esaslarına dayanacak bir kültüre ulaşamadığına kanıt olarak kullanmaktadır.

Kaynar'ın Ahmet Cevdet Paşa'ya ilişkin 1953'ten beri yazdıklarına toplu olarak bakıldığında yukarıda sözü edilen iki metnin temel olarak alındığı

⁸ Kaynar, bu mektubu ayrıntılı olarak 26 Mart 1959 tarihli *Dünya* gazetesinde paylaşmaktadır. Ali Suavi'ye göre bu mektubu yazan Ganesco adında bir Romanyalıdır.

dikkati çekmektedir. 1953'te Atatürk ve Cevdet Paşa'nın "İslamiyet'te ruhban sınıfı yoktur" anlayışına yapılan vurguda benzerliğe dikkat çekilirken, 1967'den 1998'e kadar yazdıklarında Cevdet Paşa hakkında "Türkiye'ye en az 50 yıl kaybettiren", "Ortaçağ zihniyetinden ayrılmamış" ve "Lâiklik ilkesini" anlamamış bir hukukçu fikrini savunmaktadır.

5. "Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat Dönemi" Adlı Eseri

Haydarpaşa Lisesi'ndeki öğretmenliği sırasında (1936-1947) avukatlık mesleğine devam etmiş, Mustafa Reşit Paşa'nın torunlarından Veliyüddin Hoca Reşid'in de davasını aldığı, Reşit Paşa ailesinin evrakının, Tanzimat dönemi araştırma merakını kendisinde uyandırdığını belirtmektedir (Tunalı, 2015:407). Aynı tarihlerde Milli Eğitim Bakanlığının öncülüğünde Tanzimat'ın 100. yıldönümünü kutlama çalışmalarının yoğunluğu bu konuyu seçmesine vesile olduğu düşünülebilir. Başbakanlık Arşivindeki Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat dönemi belgelerini daha çok iç siyaset açısından inceledi. Kitap, bir giriş ve 20 bölümden oluşmaktadır.

Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat adlı eserinin Önsöz kısmında;

"...Bir kaynak eser meydana getirmek ve objektif kalmak için kendimden bir şey katmadım. Paşa'nın gerek ıslahat sahasında, gerekse siyasî vazifeleri üzerindeki şahsî görüşlerimi kitaba karıştırmadım. Birbirini tamamlayan orijinal vesikaları tarih metodları ile bir demet halinde birbirine bağlayıp siyasî vak'aların sağlam ve sahîh olarak görülmesine çalıştım." (Kaynar, 1954:IX-X) diye yazmaktadır.

Diğer yandan Kaynar (1954:X), kendinden önce aynı konuda çalışanların şahsî hükümlerini objektif bir şekilde bir yorum yapmadan, az da olsa yer verdiğini belirtmektedir. Rahmetli Hocam Prof. Dr.ERCÜMENT KURAN (1956), bu kitaba yazdığı tanıtım yazısında esere alınan vesika dilinin genelde düzgün neşredilmesini takdir etmektedir. Ona göre, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın 2. isyanına ilişkin belgeler, Mısır Meselesine, Osmanlı-Yeni Yunan Devleti arasında dış ilişkilerin başlamasına yeni bir boyut katmaktadır. Diğer yandan Kuran (1956) Kaynar'ın eserinin eksiklerini de açıkça ve samimiyetle paylaşmaktadır. Mesela kapağında 1. cilt olduğunun belirtilmemesi, giriş bölümünün *Tarih-i Cevdet* ve Enver Ziya Karal'ın eserlerine dayalı yazılması, Hicrî-Rumî-Miladî tarih verirken standart bir sistem kullanılmaması, kaynak eserlerin künyelerinin belirtilmemesi, yabancı şahıs ve yer adlarının yanlış okunması ve yazılması, metindeki bazı şahıslarla ilgili ek açıklama eksikliği gibi. Kuran'a (1956:228) göre, Kaynar, Reşit Paşa'nın ikinci Paris ve Londra elçiliklerinde Bab-ı Âli'ye gönderdiği ve

Başvekâlet arşivinde bulunan takrirleri de inceleyebilirdi. Kuran'a (1956:229) göre bu eser, modern tarih metoduna göre yazılmamıştır. Yani ne tam bir sentez ne de eksiksiz bir vesika külliyyatıdır.

Rus yazar N.A. Dulyina (1981: 19-26) da 1978'de bu esere ilişkin bir eleştiri kaleme almış ve bu eleştiri *Reşat Kaynar'a Armağan* için Rusçadan Türkçeye dipnotları alınmadan çevrilmiştir. Dulyina (1981:21-22) bu yazısında Kaynar'ın kullandığı kaynakları titizlikle tek tek ele almaktadır. 650 sayfalık kitabın 636 sayfası metin olup, kitabın üçte biri (yüzde 36,4'ü) ilk defa paylaşılan Mustafa Reşit Paşa'nın raporlarını, notlarını ve mektuplarını içermektedir. Kaynar'ın kitabı 1846'da bitmiş, 1858'de vefat eden Mustafa Reşit Paşa'nın 12 yılı kitap haricinde kalmıştır. Vesikaların büyük kısmına tarih verilmemekle birlikte metinlerin aynen verilmesi eserin önemini arttırmaktadır. Dulyina, Hocam ERCÜMENT Kuran'ın (1956) de tespitlerini yazısına almaktadır. Ona (1981:25) göre de Kaynar'ın yayınladığı vesikalar Türk-Mısır çatışmasında (1831-1841) Türk diplomasisinin önemine kanıt niteliğindedir.

Kaynar, bu kitabının da ömür boyu süren etkisiyle gerek gazete yazılarında hukuk devleti olma yolunda Mustafa Reşit Paşa, Rıfat Paşa gibi devlet adamlarının padişahlara karşı verdiği mücadelelere özel önem verdi. Güncel konular ile geçmiş konular arasında analogiler kurdu. Kaynar (1965:146) batı medeniyetinin yalnız tekniği ile değil, bütün sosyal kurumları ve yaşayışı ile benimsenmesi konusunda, Atatürk'ten önce ilk mücadeleye giren kişinin Mustafa Reşit Paşa olduğunu vurguladı.

6. "Türkiye'de Hukuk Devleti Kurma Yolundaki Hareketler" Adlı Eseri

Prof. Kaynar'ın (1960) bu eseri; hukuk devleti kavramı açısından Tanzimat'tan 1960'lara kadar Türk siyasî tarihinin incelenmesini kapsamaktadır. Eser, 1957-1960 arasında *Dünya* gazetesinin ikinci sayfasında "Tarih İncelemeleri" adlı sütunda yayımladığı haftalık yazıların derlemesi niteliğindedir. Kaynar, Tunalı (2015:425) ile yaptığı röportajda kitabının esasını şöyle özetlemektedir;

"Biz, öteden beri devletin hukuka dayanması fikrine itibar ederiz. Yani âdil devlet olacak. Bunun için de insanlığın bulduğu formüllerden biri, güçler ayrılığı: Yasama, yürütme ve yargı. Bu üç güç arasından denge olursa, birbirlerinin alanına tecavüz etmezlerse, o toplumda huzur oluyor. Bahsettiğiniz kitabımın esası da bu".

Erdem (2015) bir makalesinde bu eserde, 1950’li yılların siyasî atmosferi etkisi altında geçmişin pragmatik kullanımının nasıl yapıldığını Sıddık Sami Onar’ın (1960, ilk baskısı 1952) *İdare Hukukunun Umumi Esasları* kitabıyla karşılaştırarak göstermektedir. Erdem’e göre (2015:82-91), Prof. Kaynar, Sened-i İttifak’tan başlanarak Cumhuriyet döneminde kuruluşu için hâlen mücadele edilen düzeni ‘hukuk devleti’ olarak isimlendiren Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar’ın terminolojisini kullanmakta ve Alemdar Mustafa Paşa ile Cevdet Paşa’nın konusunda benzer düşünmektedirler. Kaynar, eserin önsözünü de Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar’a yazdırmıştır. Erdem’e (2015:98) göre, Kaynar demokrasilerde iktidarın sınırlandırılması ve denetlenmesi meselesine daha fazla önem verdiği için II. Meşrutiyet döneminde kurulan siyasî parti ve derneklerden çok Sened-i İttifak ve Tanzimat Fermanı’na odaklanmıştır. II. Meşrutiyet döneminde kurulan siyasî partiler konusuna Tarık Zafer Tunaya (1952) kadar hâkim olmaması da bu durumda etkilidir.

7. “Tarihimizin Işığında Memleket Olayları” Adlı Eseri

Prof. Kaynar’ın (1967) bu eseri; 1961 ve 1965 yılları arasında *Hürvatan*, *Cumhuriyet* gibi gazetelerde yazdığı 65 yazıyı içermektedir. Yaşadığı günlerde Bayar ve İnönü arasındaki oğulları üzerinden bir çekişme başladığında, hemen gazete köşesinde Osmanlı tarihinden bir örnekle mesela Mustafa Nailî Paşa ve Reşit Paşa arasında ve çocuklarına yansıyan husumeti ve zararlarını anlatıyordu (Kaynar, 1967: 154-155).

C. MİLLÎ EĞİTİM MESELELERİ

Reşat Kaynar, Avukat Reşat Kaynar kimliği ile 1936’dan sonra gazete ve dergilerde eğitim üzerine görüşlerini medeni cesaretle ifade etmiştir. O yıllarda Haydarpaşa Lisesi’nin üniversite düzeyinde öğretim yapacak güçte olduğunu belirtiyordu (Sakaoğlu, 2006:90). Reşat Kaynar, 1953 ile 1980 yılları arasında akademi ve üniversite arasında gereksiz bir mücadelenin de yaşandığını belirtmektedir (Tunalı, 2015:409). Aşağıda Kaynar’ın gazetelerdeki eğitim yazıları, kronolojisi de dikkate alınarak tek tek ele alınmıştır.

1. Okul-Aile Birlikleri

Reşat Kaynar’ın (1947-22 Şubat) bu yazısı, MEB tarafından o sıralarda çıkarılan “Okul-aile münasebetleri ve karşılıklı vazife ve vecibeler” yönetmeliğinin öneminin ve işlevinin bir tür açıklaması niteliğindedir. Ona göre, bu yapı, sosyal ihtiyaç ve zarurettten doğmuş olup, gerçek demokrasi ruhuna da

uygundur. Bu yazısında sınıfta kalan öğrencilerden hareketle, öğrenci kabiliyetlerinin okul-aile el birliği ile tespit edilip, bu öğrencilerin meslekî okullara yönlendirilmesinin öneminin altını çizmektedir. Okula devam etmeyen öğrencilerin kahvehanelere gittiğini belirtmektedir. Son yıllarda her okul türünde kurulan okul-aile birliğinin faaliyetlerinin bu türden sorunların önüne geçebileceğini belirtmektedir. Kaynar'a göre yönetim kurulunun üçte ikisinin öğrenci velilerinden oluşması halkın dileklerine ne kadar büyük değer verildiğinin göstergesidir. Kaynar, meslek ve kültür seviyesi bakımından farklı bulunan ana-babalar aynı heyette nasıl anlaşabileceklerdir? sorusunu da ortaya atmaktadır. Öğrenci velileri, çocuklarının saadetlerini kendilerine hedef yaptıkları için aralarındaki meslekî ve kültürel farklılıklar bertaraf olur. Ona göre, eğer, arada anlaşmama durumunda, öğretmenler denge unsuru olacaklardır.

Esasen 1980'lere kadar il ve ilçelerde okul sayısı az olduğu için genelde bütün halk kitlesi çocuklarını aynı okula göndermiş ve okullar çocukların tanıştığı ve kaynaştığı bir yer olmuştur.

2. Meslekî ve Teknik Öğretim

Reşat Kaynar'a (1947-27 Eylül), göre meslekî ve teknik öğretim artık bizim için bir ölüm ve kalım dâvasıdır ve geçen yıllara göre bütçesinin arttırılması da yerinde bir hareket olmuştur. 1947'de daha önce öğrencisi on bini aşmayan meslek ve sanat okullarına devam eden öğrenci miktarı, elli beş bine yaklaşmıştır. Eskiden farklı olarak, o günün anne ve babası lisede başarılı olamayan çocuklarını sanat okullarına vermeye başlamışlardır. Kaynar, akşam sanat okullarının ve özellikle akşam kız sanat okullarının faaliyetlerini yakından takip ettiğini belirtmektedir. Taşkışla'nın da restore edilip, Teknik Üniversite'ye verilmesini memnuniyetle karşılamaktadır. Özellikle ordunun ihtiyaç duyduğu makine, motor kullanan ve tamir eden elemanlara ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır.

3. Millî Eğitim Şûrası

1949'da yapılacak olan 4. Millî Eğitim Şûrası için hazırlık toplantılarının yapıldığı günlerde *Akşam* gazetesinde (1948-28 Ekim), yazdığı bir yazı ile şûra sekreteryasına bazı hususları hatırlattı. Reşat Kaynar'a göre orta okul ve liseler demokrasi rejiminin öncüsü olmalıdır. Ona göre, demokrasi meselesi, Avrupa'ya hoş görünmek için değil, becamız için milletimiz için bir ölüm ve kalım davasıdır. Öğretmenlerin zengin tecrübe ve eleştirilerinden feyiz almaksızın yapılan müfredat programları, millî hayatın akışı ve ilerleyişinden meydana gelen ihtiyaçları asla tatmin etmez. Merkezden düzenlenen işlerde verimlilik

aranıyorsa, mutlaka olgun ve çalışkan öğretmenlerin meslekî tecrübelerine dayanmalıdır. Esasen bu meseleler ve çözüm önerileri çevreden merkeze doğru bir akış seyri yaşmalıdır. Kaynar'a göre orta okul ve liselerde soyut ve teorik fikirler, ezbercilik hastalığı hakim olup, gerçek hayatla alakaları yoktur. Şahsî teşebbüs kabiliyeti geliştirilmemektedir. Özel kabiliyetlerin gelişmesine imkân vermemektedir. Ve bu okullarda laboratuvar mesaisi hak ettiği yeri alamamıştır.

Kaynar'a göre şûra için yapılacak olan komisyon toplantılarında tecrübeli ve meslekte şahsiyetine güvenilen her öğretmen, okul meselelerinde serbestçe fikirlerini açıklamalıdır. Ağustos ayındaki şûra hazırlık toplantısında da tartışmalar ve tenkitler tamamıyla hür bir hava içinde olduğunu öğrendiğini belirtmektedir. Hiçbir öğretmen görüşlerini ve eleştirilerini paylaştığı için bir sıkıntıya maruz bırakılmamalıdır. Bu tip toplantılarda meslek muhitindeki kabiliyetli öğretmenlerin merkez teşkilatı tarafından tanınmasını sağlayacak ve belki ileride bu öğretmenler, Bakanlık erkânını oluşturacaklardır.

Kaynar'ın son görüşü ile ilgili olarak emekli merkez teşkilatı bürokratları ile yaptığım söyleşilerde çoğunun bu türden toplantılarda keşfedilip, bir üst makama isimlerinin önerildiğini öğrendim.

4. Yüksek Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü

Reşat Kaynar (1950-27 Ekim), bu yazısında yüksek öğretmen okulu ve eğitim enstitülerinin ihya edildiği günlerde yirmi sekiz yıl önceki hatıralarını paylaşmaktadır. Kaynar, 13 yaşında müsabaka imtihanını kazanarak İstanbul Dârülmualimîn-i ibtidaiyesine girdi. Demek ki 1923 ile 1928 yılları arasında beş yıl bu okulda okumuştur. O yılları şöyle anlatıyor; “Hocalarımızla serbest münakaşalar yapabiliyorduk. Hâdiselerin sebeplerini birlikte arıyor ve neticeleri beraberce buluyorduk”. Ona göre, Dârülmualimîn'deki bu heyecan söndü, yerine Reşat Tardu müdürlüğünde İstanbul Eğitim Enstitüsü kuruldu. Reşat Tardu'nun gayretlerine rağmen, bu kurumun da kapatılmasına karar verildi. Kaynar, 1950'de Yüksek Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü'nün yeniden canlandırılması faaliyetini memnuniyetle karşılamaktadır. Kaynar'a göre ilk, orta ve yüksek öğretmen okullarının ayrı ayrı yerlerde değil, aynı kurumun çatısında beraberce işletilmesi yerinde olmuştur. İlkokul öğretmenin gücü yettiği takdirde, orta ve lisede de öğretmenlik etmesine ve bu bakımdan tahsil yolunun açık tutulması da çok mühimdir. Yüksek Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü'nün pedagoji laboratuvarı olarak düşünülmesi de pek yerinde bir karardır. Ona göre, Kemal Kaya'nın da kuruma müdür olarak seçilmesi iyi olmuştur.

Kaynar yukarıdaki satırlarda adeta kendi kariyerini özetlemektedir yani, ilkokul, ortaokul, lise ve yüksek okul öğretmenliğini sindire sindire yaşamıştır.

5. 147'ler Mücadelesi

27 Mayıs İhtilali'nden sonra 28 Ekim 1960'ta Cuma günü çıkarılan Resmî Gazete'de yayınlanan 114 sayılı Kanunla 147 öğretim üyesi ve yardımcısı çeşitli gerekçelerle üniversite dışında bırakıldı. Bunun üzerine üniversite rektörleri (Turhan Feyzioğlu, Sıddık Sami Onar, Fikret Narter ve Suut Kemal Yetkin) istifa ederek, Millî Birlik Komitesinin bu kararını protesto ettiler (Özdemir,1990, 200). Kaynar, *Vatan* gazetesi mensuplarıyla öğle yemeğinde bu kanunun Anayasa'nın 3. ve 82. maddelerine aykırı olduğunu ve bu meselenin emekli subayların durumundan farklı olduğunu iddia etmiş, yazı teklifi üzerine bu konuda bir de anket yapılmasını istemiş ve anket sorularını hazırlamıştır. Kaynar'ın ilk yazısı *Vatan* gazetesinde 22 Aralık 1960'ta "147'lerin affedilmesi Anayasaya Aykırı mıdır?" başlığı ile çıktı. 147'ler Derneği'nin fahri bir üyesi olarak Kaynar, dönemin gazetelerinde konuya ilişkin 30'a yakın yazı yazdı. Bu gazete yazılarını *Üniversiteye Darbe (147'ler Mücadelesi)* adlı kitabında topladı. Bu kitapta, *Vatan* gazetesinde yapılan "147'ler listesi anayasaya aykırı mı?" anketini cevaplayan Ord. Prof. Dr. Halil Aslanlı, Ord. Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Halide Edip Adıvar, Prof. Dr. Cahit Talas, Doç. Dr. İsmet Giritli, Prof. Dr. Bahri Savcı gibi kişilerin de görüşlerine yer verdi. 147'ler mağdurlarından Halid Kemal Elbir, Kaynar'ın akademinin bir öğretim üyesi olarak cesur ve namuslu bir tutumla üniversitelerin çıkarlarını düşünerek bu mücadeleye atıldığını belirtmektedir (Kaynar, 1981: 77).

Kaynar'a (1963:III) göre hukukta ceza verilmeden önce sorgu ve savunmanın dinlenmesi temel esastır. Bu tasarruf, demokratik hukuk devletine kavuşma amacıyla yapılan 27 Mayıs devriminin ülküsüne de aykırıdır. Kaynar'a (1963:IV) göre, 147'ler listesi yürürlükte olan anayasa hükümlerine aykırı olup, ölü doğan bir kanundur. Üstelik savunma ve şikâyet hakkı tanımadığı için de anayasaya aykırıdır. Buna ek olarak 4936 sayılı Üniversiteler Kanununa da aykırıdır.

2 Mart 1961'de *Kim* haftalık haber dergisindeki yazısına 147'ler listesinde yer alan Hukuk Fakültesi Kara Ticaret Hukuku Hocası Ord. Prof. Halil Aslanlı'nın boşluğunun doldurulamadığına dair bölüm hocalarının ifadelerini taşıdı (Kaynar, 1963:44). 11 Nisan 1961'de *Hürvatan* gazetesinde bu olay ile Yavuz Sultan Selim'in 150 hazine muhafızı ölüm emri ve Şeyülislam Zenbilli Ali Efendi'nin Padişahı adil olmaya çağırdığı anekdotunu paylaşmaktadır (Kaynar,

1963: 52-53). Kaynar'a göre her iki olay arasındaki benzerlik kişilerin savunmasını dinlemeden ihbarlara dayalı olarak hüküm vermektir. Kaynar'a göre bugün Zenbilli'nin görevini Türk basını yapmalıdır. 25 Nisan 1961'de *Hürvatan* gazetesinde Kaynar, 147'ler Derneği'nin kurulmalı, 147'ler haftalık dergisi çıkarılmalı ve devlet reisi de kabul buyurursa derneğin fahri başkanı olmalı fikirlerini paylaştı (Kaynar, 1963:57).

Millî Birlik Komite Genel Sekreteri Kurmay Albay Orhan Erkanlı (1972:44-46), *Anılar... Sorunlar, Sorumlular* adlı hatıralarının üniversite reformu kısmında içlerinde üniversiteyi yakından tanıyan, gerçek dertlerini bilen bir kimsenin olmadığından yakınmaktadır. 28 Ekim 1960'ta 114 sayılı Kanunla, 147 kişinin üniversite dışında bırakılması hadisesinin 115 sayılı Kanunla getirilen yeni düzeni gölgede bıraktığını ileri sürmektedir. 147'ler listesi ile de pek çok öğretim üyesi ve yardımcısına haksızlık yapıldığını, bazılarının layık olmadığı halde üniversitede bırakıldığını, kendisinin tanıdığı ve iş birliği yaptığı değerli kişileri yetkisini aşarak listeden çıkardığını yazmaktadır. Erkanlı (1972:47), bu meselede kendilerine müşavir olan bazı profesörlerin rektör, dekan ve kürsü başkanı olmak için çok değerli ilim adamlarını harcattığını ileri sürmektedir.

Ocak 1962'de TBMM'nin kabul ettiği 43 sayılı Kanun ile 147'ler üniversiteye dönebildi. Özdemir'e (1990: 200) göre bu tarih 28 Mart 1962'dir.

6. İmam Hatip Okulları Üzerine

Kaynar'ın (1963, 7 Eylül, *Cumhuriyet*) bu yazısında ileri sürdüğü en ilginç fikirlerden biri de "İmam Hatip okullarının programlarının ıslah edilerek, bunların öğretmen okullarına çevrilmesi" düşüncesidir. Bu okullardan yetişenler, cami ve mescitlerde imamlık yapabilir, zamanlarının geri kalan kısmını da öğretmenliğe ayırabilirler. Tanzimat dönemi bürokratları Darülmuallim-i rüşdî kurarak, önceliği bu okul türüne vermişler, Medrese'nin sıbyan mekteplerine öğretmen yetiştirme geleneğine dokunmamışlardır. 1923'te Birinci Heyete-i İlmiye tartışmalarında iptidai mekteplerinde yeni yetişen nesilleri Maarif Vekâleti'nin tayin ettiği asrî muallimler ile yetiştirilmesinin prensip olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır (Ünder, 1999:20-21). Yeterince ilginçtir ki Türkiye Cumhuriyeti'nde ancak 1933'te bir genelge ile cami hocalığı ve ilkokul öğretmenliği birbirinden ayrılmıştır. Kaynar'ın bu öneriyi yaparken, Tanzimat dönemi uzmanı olarak bu gelişmeleri bilmediği düşünülemez.

7. Millî Eğitim Bakanlığı ve Yabancı Okullar

Reşat Kaynar (1963, 9 Kasım), *Cumhuriyet* gazetesindeki “Yabancı Okullarımız I” adlı yazısını, hükümetin “Özel Öğretim Kurumları Kanun Tasarısını” gündeme getirmesi üzerine kaleme almıştır. Yazısına Türk halkının bu okullara gösterdiği ilgi ile başlıyor. Kanıtı da her yıl bu okullara başvuran çocukların ancak beşte birinin imtihan ile kabul edilmesidir. Osmanlı döneminde Müslüman Türk halkı yabancı okullara rağbet göstermiyordu. Lâik cumhuriyet kurulunca, okul mezunlarının avantajlı konumu İstanbullular kadar Anadolu eşrafı da çocuklarını bu okullara yerleştirme yarışına dahil etti. Kaynar’a göre “Özel Öğretim Kurumları Kanun Tasarısı”nın kanun haline gelmesi, 23. ve 31. maddelerinden dolayı bu kurumların dağılmasına yol açar. Tasarının 6. maddesi de bu kurumların Türk özel sermayeye devredilmesidir. Kaynar’a göre tasarıdaki hükümleri Lozan Antlaşması’nın zaruri kıldığı da gerçek değildir. Lozan’da yabancı okullarla ilgili bir madde yoktur. Sadece 24 Temmuz 1923 tarihli İsmet İnönü’nün Fransız, İtalyan ve İngiliz delegelere gönderdiği mektup vardır. Buna göre Türkler, 30 Ekim 1914 öncesi Türkiye’deki mevcut din, öğretim ve sağlık kurumlarının varlığını kabul ediyordu. 4 Ağustos 1923’te Amerikan kurumlarına da aynı şartların teşmil edileceği taahhüt edildi. Kaynar’a göre kanun tasarısı hükümetin izlediği iktisat politikasına da uygun değildir. Kaynar’a göre Türk halkının Batı kültürüne ihtiyacı vardır. Kaynar’a göre Robert Koleji’nin (metinde adını vermiyor, 1863’te kurulduğu belirtiliyor) yıllık gideri 30 milyon Türk lirasıdır. Bu meblağın beşte birinden az kısmı öğrenci ücretlerinden oluşmaktadır. 25 milyon lirası dışarıdan gelmektedir. Türkiye’deki gerçek ve tüzel kişilerin bu miktarı sağlayamayacağını ileri sürmektedir.

Reşat Kaynar’ın (1964, 5 Temmuz), *Milliyet* gazetesindeki yazısı 1965’te *Bilgi* dergisinde (18 (209-210), 6-7.) tekrar yayımlanmıştır. Kaynar, bu yazıyı samimi bir Atatürkçü olarak sevdiği Millî Eğitim Bakanı İbrahim Öktem’in özel öğretim kurumları kanunu⁹ ve yabancı okullar rejimi adlı günlük gazete yazısını değerlendirmek için yazmıştır. Kaynar’a göre bu yazı bakandan ziyade, Millî Eğitim Bakanlığı’nın meseleye nasıl baktığını gösterdiği için eleştirilmeye değerdir. Kaynar’a göre 7334 sayılı Kanunun 2. maddesi Yüksek İktisat ve Ticaret Okulları’nın açılması için en yetkili organ Akademilerarası Kurul olup, MEB bu kanun hükmünün gereğini yerine getirmemekte, binası ve öğretim üyesi

⁹Kaynar, 28 Eylül 1963 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde yazdığı bir yazıda Prof. Kubalı’nın raporuna dayanarak 20 Ağustos 1331 (1915) tarihli Mekâtip-i Hususiye Talimatnamesinin fosilleşmiş ve hukuken değerini kaybetmiş olduğunu belirtmektedir. 8 Haziran 1965’te kabul edilen 625 sayılı “Özel Öğretim Kurumları Kanunu” ile dönemin şartlarına bağlı olarak ortaya çıkan ihtiyacın giderilmesi için bir adım atılmıştır.

olmayan yüksek okulların açılmasına müsaade etmektedir. Burada resmî okulların da millî karakter vermede başarılı olamadığını, yabancı okullara da millî karakterin muhafazasında zayıf olduğu eleştirisiyle haksızlık yapılmamasını belirtmektedir. Kaynar'a göre yabancı okullar, batıya açılan önemli pencerelerdir. Bu okullar, hükümlerlik haklarımızı zedeleyecek davranışlara giriyorsa, bağımsız devlet, gerekli kovuşturma hakkına sahiptir. Yabancı elçiler, okulun işlerine karışıyorsa, devlet ve yürütme cihazını temsil eden varlıklar derhal önlemelidir. Kaynar'a göre bu okulların Türk gerçek ve tüzel kişilerine devri de bu kurumları ayakta tutan paranın temin edilememesine yol açar. Ona göre, bu türden kurumlar, sadece öğrenci ücreti ile yaşayamazlar.

8. Üniversite Meselesi

Kaynar'ın 17 Temmuz 1963 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde üniversite meselesine dair yazdığı ilk yazı "Danıştay ve Üniversite" başlığını taşımaktadır. Yazıya; *Tarih-i Cevdet'te* (c.5, s. 29) anlatılan keyfî hükümler veren Rumeli Kazaskeri Mustafa Efendi olayından hareketle Osmanlı Devleti'nde yargı organı ile idare organı arasında bir ahenk kurulamadığını belirterek başlamaktadır. Ona göre, 1961 Anayasası, organlar arasındaki yetki tecavüzlerini önlemek için tedbirler aldı. Profesörler Kurulu'nun ve Senato'nun çoğunlukla kabul ettiği bir kararın durdurulması ve iptali için küçük bir azınlık Danıştay 8. Dairesi'ne başvurmuşlar. Danıştay, iki profesörün istedikleri icrayı durdurma taleplerini reddetmiş, ancak diğer dört davacının isteklerini çoğunlukla kabul etmiştir. Anayasaya göre mahkeme kararının gerekçeli olacağına dair hüküm vardır. Bir mahkeme üyesinin de muhalefet şerhi vardır. Kaynar, bu şerhi de gazete okuyucusu ile paylaşmaktadır. Üye, Danıştay'ın bu karar ile kaza organı olarak icra organının sınırlarına tecavüz ettiğini, bu durumun da hukuken asla caiz olmadığını belirtmektedir. Kaynar'a göre bu gibi davalar, Danıştay Dâva Daireleri Genel Kurulu'na sevk edilmelidir.

Reşat Kaynar (1964, 28 Haziran), *Cumhuriyet* gazetesinde "Üniversitelemimize giriş imtihanları ve adaletsizlik" adlı yazısı ile üniversite giriş sınavlarını gündeme getirdi. Bu yazı *Bilgi* dergisinde de (C. 18, S.207-208, s.31-32) tekrar yayımlandı. Reşat Kaynar'a (1965:6) göre 1964'te Üniversitelerarası Kurul; fakültelerin ayrı ayrı sınav yaparak öğrenci almalarına son vererek, merkezî bir sistem kurarak isabetli bir karar almıştır, ancak giriş imtihanlarını "test usûlüne" bağlayarak sosyal adaletsizliğe yol açmıştır. Kaynar, Talim ve Terbiye Dairesi Test ve Araştırma Bürosu'nun hazırladığı broşüre atıf yaparak, 29.09.1963'te Ankara Üniversitesi'ne giriş için yapılan test sınavı türünün

sosyal adaletsizliğe yol açtığını ileri sürmektedir. Bu broşüre göre zekâ, fen, sosyal bilim ve yabancı dil test türlerinde en başarılı okulların özel lise ve kolejler olduğu görülmüştür. Başarılı 12 resmî lisenin ise İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Balıkesir gibi batı bölgesindeki şehirler olduğu anlaşılmıştır. Kaynar, bu yazıda Türkiye'deki liseler arasındaki zayıf ve kuvvetli olarak korkunç seviye ayrılığına dikkat çekmektedir. Ona göre, liselerde klasik bilgi verilmekte olup, test sınavıyla ölçme kullanılmamaktadır. Üstelik 1963'te İstanbul Tıp Fakültesi giriş sınavında Botanik ve Zooloji'den sorular varken, 1964'te Fen testinde bu derslerden soru çıkmamıştır. Kaynar'a göre Tıp Fakültesi'nde Botanik ve Zooloji kültürüne ihtiyaç olup olmadığına karar verilmelidir. Kaynar'a göre uzun vadede lise seviyeleri yükseltilmeli, yüksek tahsil kurumlarının sayısı arttırılmalıdır. Bazı kurumlarda yoğunlaşan öğretim üyeleri yeni kurumlara gönderilmelidir. Kısa vadede yüksek tahsil kurumlarından günün bütün saatlerinde faydalanılmalıdır. Burada "gece tedrisatından" söz ederek, günümüzde II. öğretim olarak adlandırılan uygulamayı önermektedir¹⁰. Kaynar, 1956'da MEB'in üniversiteden geceleri öğretim yapılmasını istediğini, ama üniversitenin ise temel görev olan bilimsel araştırmayı aksatır gerekçesiyle kabul etmediğini belirtmektedir (Kaynar, 1967, 260).

Kaynar (1964, 4 Kasım), *Cumhuriyet* gazetesinde "Üniversitelerimiz ve Buhran" başlıklı yazısını, bu öğretim yılında üniversitenin, açılış töreni yapması üzerine kaleme almıştır. Bu uygulama, öğrenci teşekkülleri (topluluklarına) karşısında üniversitenin bahadırılığını kaybettiğini göstermektedir. Kaynar'a göre üniversitedeki bu buhranın kökeni, 1946'da üniversiteye özerklik ve tüzel kişilik verildiği zamana kadar indirilebilir. Ona göre, üniversite iç kontrol mekanizmalarını kuramamıştır. Üniversite hocaları kanunun ruhuna aykırı olarak üniversite dışındaki çeşitli görevlere giderek özel sektörün memuru gibi oldular. Üniversitenin özerkliği ve tüzel kişiliği korunarak, bu hususlarla ilgili gerekli tedbirler alınmalıdır.

Kaynar, 14 Ocak 1965 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde "Bakan ve Üniversite" başlıklı yazısını da Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem'in 10 Aralık 1964 tarihli *Kim* dergisine verdiği bir demeç üzerine yazmıştır. Bakan, kısaca şöyle demektedir; "Üniversiteler topluma ilişkin meseleler üzerine araştırma yapmıyor. Öğretim üyeleri öğrencileri moral bakımından desteklemiyor. Temelden

¹⁰ Latif Mutlu, 1968'de Eczacılık okulu için Ankara Ulus'ta Denizciler Caddesindeki beş katlı binayı MEB Özel Öğretim Okulları Genel Müdürü Hüseyin Yıldırım'a gezdirirken, Hüseyin Bey'in bu bina da gündüz bir okulun, gece diğer okulun (Dış Hekimliği) eğitim verebileceğini söylemesi (Sunal, 2010:224), bu fikrin dolanımını göstermesi açısından önemli bir kanıttır.

bir ıslahat yapılmalıdır. Bir araştırma kurulu oluşturulmalı, Üniversitelerarası Kurul'un başkanı olarak Milli Eğitim Bakanı söz sahibi olmalıdır". İstanbul Üniversitesi Senatosu da bu demece bir cevap yayımladı. Bu yazıda Kaynar, Milli Eğitim Bakanlığı'na görevlerini hatırlatmaktadır. Öğrenci teşekküllerine (topluluklarına), bütçeden yapılan para yardımının geçen yıl hesabını verememişlerdir. Kaynar'a göre üniversite dışından gelen reform hareketleri üniversitenin huzurunu bozmaktadır. Ona göre, Araştırma Kurulunda Millî Eğitim Bakanına yer verilmesi Anayasanın 120. maddesine aykırıdır. Millî Eğitim Bakanlığı öncelikle liselerdeki öğretimi ıslah etmelidir.

Reşat Kaynar (1972, 16 Mart, *Milliyet*) bu yazıyı 147'ler listesiyle üniversiteden ihraç edilmiş olan Prof. Kâzım İsmail Gürkan'ın vefatının arkasından yazmıştır. Prof. Gürkan'dan dinlediklerini okuyucu ile paylaşmaktadır. Prof. Gürkan, insan haklarına aykırı ve hukuk güvenliğini yıkan bu haksız tasarruf karşısında üniversitelerin kapıyı kapatacaklarını ve haksızlığın düzeltilmesine kadar direneceklerini ummuştu. Gürkan'a göre mesele "sen kalk, ben oturayım" davasıdır. Bir takım hırslı kişiler, Millî Birlik Komitesi üyelerini yanıltarak bu kanunu yayınlattılar. Kaynar'a göre, 147 Mücadelesi, Türk üniversiteler tarihinin şerefli sayfalarında yer almıştır. Bunların bir kısmı kürsülerine döndüğünde yetiştirdikleri öğrenciler, kürsü başkanlıklarını hocalarına devretmediler. Prof. Gürkan, siyasî iktidarların üniversiteye müdahale etmesini bilim ve kültürümüz için bir felaket olarak görmektedir. Ona göre üniversitenin kendi kendini kontrol etmesi, bir tekâmül konusudur. Batıda siyasî iktidarlar sabırlı davrandı. Kaynar'a göre Prof. Gürkan'ın anısına, Cerrahi Kürsüsü'ne Kâzım İsmail Gürkan Kliniği adı verilmelidir. Burada bir köşede onun eserleri, kitapları ve hatıra eşyaları sergilenmelidir. Büstü, bahçedeki diğerlerinin yanına dikilmelidir. Kaynar'a göre üniversiteler büyük hocalara gösterdiği vefa ile yaşarlar.

Reşat Kaynar (1972, 13 Haziran, *Milliyet*) bu yazıyı Üniversiteler Kanun Tasarısında Yüksek Öğretim Kurulu'nda beş üniversite dışında akademilerin temsilcilerine yer verilmemesi üzerine yazmıştır. Ona göre, bu dar görüşün sakatlığını Anayasa Mahkemesi ortaya koydu. Kaynar'a göre 2. Erim Hükümeti sadece üniversite temsilcileri ile hazırladıkları taslağı Meclis'e sundu. Özel yüksek okullar¹¹, Anayasa Mahkemesi kararıyla 1971'de kapatıldığında, bunları

¹¹ Kaynar'a göre Özel Okullar Kanunu çıkmadan, Millî Eğitim Bakanı Şevket Raşit Hatipoğlu döneminde (26.6.1962-8.6.1963) özel yüksek okulların açılması hatası işlenmiştir (Kaynar, 1967:261). Bu okullar şöyledir; 1957'de İstanbul'da Robert Koleji Yüksekokulu, 1962'de Sultanahmet ve Şişli'de İktisadi ve Ticari Bilimler Özel Yüksek Okulu, 1963'te İstiklal Caddesi'nde Galatasaray Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu. Bakanlığın, bunları üniversite değil de meslek okulu olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

akademiler kendi bünyesine almış ve üniversiteler bu sorumluluktan kaçınmıştır. Kaynar göre 1970-1971 istatistiklerine göre İktisadî ve Ticarî İlimler Akademileri'ndeki bir öğrenci için yaklaşık 1300 TL harcanmaktadır, İktisat Fakültesinde ise bu rakam öğrenci başına 3230 TL, İşletme Fakültesinde ise öğrenci başına 11.200 TL harcanmaktadır. Üniversiteler de akademiler gibi meslek adamı yetiştirmektedir. İlim adamı olmak isteyenler, lisansüstü eğitime yöneliyor. Kaynar'a göre Üniversiteler Kanunu değil, Yüksek Öğretim Kurumları Kanunu olmalıdır.

1972'den sonraki gelişmelere baktığımızda yüksek öğretimin bütünlüğü ilkesinin benimsendiği, İktisadî ve Ticarî İlimler Akademileri'nin birer fakülte olarak üniversite çatısı altında birleştirildiği görülmektedir. Nitekim 4.11.1981'de Yükseköğretim Kanunu kabul edildi.

9. Atatürk'ün Eğitim ve Kültür Anlayışı

Reşat Kaynar'ın bu yazısı 1980, 1986 ve 2003 yıllarında olmak üzere üç defa basıldı. Kaynar (1986:580) "Atatürk'ün Ziya Gökalp'in hars ve medeniyet ayırımına karşı olduğunu" yazmaktadır. Atatürk için kültür ve medeniyet birdir. Çağdaş uygarlığın temel kaynağı bu teknolojiyi doğuran dünya görüşü, yaşam biçimi ve zihniyetidir. Kaynar'a (1954:581) göre Atatürk'ün ölümünden sonra gelişen kültürel antropolojiye göre medeniyet, kültürün özel bir durumudur. Atatürk'ün eğitim anlayışı, çağdaşlaşmaya dayanan ulusal niteliğe sahiptir. Kaynar, Tanzimat sonrasında mektep reformu ile yeni bir neslin yetişmeye başladığını, bunun da zamanla medrese ve mektep olarak iki farklı zihniyete sahip kuşakların yetişmesine sebep olduğunu belirtmektedir. Kaynar, Tunalı ile (2015: 426-428) yaptığı röportajda Atatürk dönemi kültür politikasının laisizme dayandığını ve millî eğitimin de Atatürk milliyetçiliğine dayanarak millî olabileceğini söylemektedir.

Kaynar'ın 70 yaşında kaleme aldığı bu metin, tarih metodolojisi açısından dikkatle incelendiğinde sanki bir konferans konuşma metni olup, sonradan yazıya dökülmüş gibidir. Metinde olayların tarihini vermede, kaynak ve atıf göstermede pek titiz ve dikkatli olunmadığı dikkati çekmektedir.

D. TARİH EĞİTİM ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ

Reşat Kaynar, 1936'da Üsküdar ortaokulunda tarih öğretmeni iken *Kurun* gazetesinde yazdığı yazı dizisinden anladığımız kadarıyla tarih eğitimi üzerinde de düşünmüştür. Bu yazı dizisinde hayalindeki tarih eğitimi gazete okurları ile paylaşmaktadır. *Kurun* gazetesinde yazdığı "Ortaokul ve Liselerde Tarih

Okutma Şeklini Değiştirmek Lazımdır”, adlı yazı ilk bakışta Yusuf Akçura’nın (1932) Birinci Türk Tarih Kongresi’nde sunduğu “*Tarih Yazmak ve Tarih Okutmak Usullerine Dair*” adlı bildirisini çağrıştırmakla birlikte, doğrudan atıf yapmasa da İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’nun (1935) *Tarih ve Terbiye* kitabını okuduğu ve kitaptaki terminolojiye (şahsiyet, muhit ve travay gibi) benzer bir terminoloji kullandığı dikkati çekmektedir (Baltacıoğlu’nun modeli için ayrıca bkz. Ata, 2000:590-602).

1. “Ortaokul ve Liselerde Tarih Okutma Şeklini Değiştirmek Lâzım” adlı Yazısı

Kaynar (1936- 16 Mayıs, *Kurun* s.7-8), yazıya öğretmenin aktif, öğrencinin dinleyici olduğu geleneksel sistemi eleştirerek başlamaktadır. Bu sistemde öğrenciler gramafon plağı gibi mekanik bir şekilde aldıklarını verirler, benliklerinden, şahsiyetlerinden hiçbir ilave katmazlar. Öğretmende de zamanla ilk yılların heyecanı ve enerjisi kalmaz, meslekten şikâyet ve usanma hisleri yerini alır. Öğrenci faaliyetinin esas alındığı günümüz eğitim anlayışında öğretmenin görevi, öğrencinin mevcut kapasitesini bir metod dahilinde uyandırmak ve inkişaf ettirmektir. Kaynar, Gök Türk imparatorluğunu heyecanla ezbere anlatan bir ortaokul çocuğuna, bu bilgileri nereden öğrendin? diye sorar. Çocuk da “-Ders kitabından” der, “-Kitap nereden öğrenmiş?” dediğinde çocuğun önüne bakıp kızardığını yazmaktadır.

Şu soruyu sormaktadır; “acaba bu öğreniş alanında takip ettiğimiz usul, yeni nesilde muhtaç olduğumuz yaratmayı, benimsemeyi kendine mal etmeyi, kullanmayı, özetle tarih şahsiyetini vücuda getirecek bir kabiliyette midir?” Ona göre, tarihin masaldan ayrı olduğu öncelikle anlatılmalıdır. Bunun için ilkokulda bile vesika (belge) ile derse başlanmalıdır. Ders kitabını kuru kuru okutarak hiçbir sonuca varılamaz. Derslerde sorulacak sorular önceden ders şemasına (planına) yazılmalıdır. Özellikle bazı sorular, ders kitabının önem vermediği konulardan olabilir. Öğretmen sınıfta nâzım (düzenleyen) rolü oynamalı ve yorulmamalıdır. Ortaya atılan mesele karşısında öğrencinin tartışmasına ve söz söylemesine izin verilmelidir. Ona göre, öğretmen, sınıfta ilmî bir heyetin ilmî meseleleri tartışırken, duyduğu heyecan atmosferini oluşturmalıdır. Bu yöntemde bilgisinden ve tarih şahsiyetinden istifade edilecek son araç öğretmendir. Öğrencinin halledemediği meselelerde öğretmen müdahale edecektir. Burada öğretmen çocukların hususî çalışmaları için bütün hasseleri (duyuları) ilgilendirecek muhitleri (ortamları) hazırlayacak, direktifler verecek ve araçları temin edecektir. Bu tür bir ders okulun bir köşesinde tarih kütüphanesinin

kurulmasını gerektirmektedir. Bu kütüphanenin tahsisatı, okulda kurulacak olan “Tarih Sevenler Birliği’nin” ödeyeceği aidatlardan sağlanabilir. Kaynar’a göre diğer muhitler şunlardır; tarih laboratuvarı, okul tarih müzeleri, mıntıkavî (bölgesel) tarih tetkikleridir.

2. “Tarih Dersleri Tarih Laboratuvarında Okutturulmalı”

Kaynar’a (1936-4 Haziran, Kurun, s.7.) göre öğrencinin tarih (tarihçi olmalı) şahsiyetini alabilmesi için realite ile yakından temas etmesi ve dönemleri yaşaması gerekir. Bunun için derslerin tarih laboratuvarında yapılması lazım. Burada bir tarih kütüphanesi, tarih levhaları ve grafikler, tarih haritaları olmalıdır. Ortasında büyük bir masa vardır. Burada gazetelerden kesilmiş tarihi belgelere dayalı bilimsel araştırma yazıları bulunur. Masanın gözlerinde çeşitli konularda öğrencilere yaptırılmış tarih travayları (çalışmaları) bulunacaktır. Öğrenci Tanzimat’a ait dersi hazırlarken, Tanzimat’ı yaşamalıdır. Tanzimat dönemindeki önemli olaya ve kişilerle (Fermanın okunması, mekteplerin açılması, Âli ve Fuat Paşalar, yeni kıyafetler, kadın giysileri, buharlı gemi ve şimendifer v.b.) ilgili resimleri mukavvaya yapıştırırlar. Kaynar’a göre öğrenci bunları Decroly yöntemindeki gibi kontrolsüz değil, öğretmenin yönlendirmesi ile yapacaktır. Öğrencinin yapacağı grafikler, Tanzimat’ın başarısızlığını ve köklü bir ıslahata ihtiyaç olduğu fikrini de aşılacaktır. Hazırlanacak tarih haritalarında Mehmet Ali Paşa’nın ordusunun İstanbul yakınlarına kadar geldiği oklarla kroki olarak gösterilmelidir. Bilinmesi zaruri görülen vaka tarihlerinin sayısı sınırlı tutulmalı ve bunlar da tarih laboratuvarının duvarlarına asılmalıdır. Bir duvar, projeksiyon makinasının görüntüsü için boş bırakılmalıdır. Laboratuvarın malzemelerinden bir kısmı da öğrencinin hazırlayacağı şemalardır. Mesela burada şema Tanzimat devrinde yaratılmak istenen esas fikirlerle ilgili olabilir. Kaynar’a göre bu esas fikirlerden biri de Tanzimat’ın Osmanlı milleti vücuda getirmek için çalıştığıdır. Eski öğrenci travayları (çalışmaları) incelenerek, travay sahibi öğrenci okula davet edilerek çalışmasındaki belirsiz noktalar kendisine sorulacaktır. Gerçekten de bilgisini anlatarak aktarmaya alışmış bir öğretmene; resim kesmek, levhalar hazırlamak, makale toplamak, travay yaptırmak, en son müracaat vasıtasının kendisinin olduğuna inandırmak oldukça zordur. Kaynar’a göre öğrenci öncelikle kendi çevresindeki belgelerle alakadar edilmelidir. Bu görüşünü de aşağıdaki yazısında ayrıntılı olarak ele almaktadır.

3. “Gençlerin Çevrelerindeki Tarihî Belgeler Nasıl İncelenecek?”

Kaynar’ın (1936-8 Haziran, Kurun, s.6) bu yazıda belge diye kastettiği çocuğun çevresindeki tarihî eserlerdir. Örnek olarak da zaten bir tarihî camiinin

incelenmesini vermektedir. Bu yazıya Alman filozof Leibniz'den bir alıntı ile başlıyor. Leibniz, yeni fikirler bulmasında iki şeyin kendisine yardım ettiğini söyler. Birincisi her şeyi kendi kendisine öğrenmiş olmasıdır. İkincisi daima her ilimde yeni bir şey bulmak ihtiyacı duymuş olmasıdır. Öğrencilere kendi kendine etüd (araştırma) yapmak ve çalışmalarını başarı ile sonuçlandırmak öğretilmelidir. Kaynar'a göre Fransızların "Regional surveille" dedikleri "Mıntakavî tetkikler" (Bölgesel İncelemeler) muhakkak tarih öğretiminde yer almalıdır. Öğretim yılının başında öğretmen incelenen eserleri tespit etmelidir. Öğrencilerin evlerine yakın tarihî eserleri incelemeleri sağlanmalıdır. Mesela burada Kaynar, incelenen tarihî camiilerden yola çıkarak, öğrenciye araştırmasında yardımcı olacak örnek yönerge soruları paylaşmaktadır. Bunlar şöyledir;

1. İnceleyeceğimiz camiilerin daha ziyade nerelerine dikkatimizi toplamlıyız?

2. Fotoğraflar alınırken hangi noktalar göz önünde tutulacaktır?

3. Kitabelerdeki yazıların manaları ne suretle halledilecektir? Bu hususta hangi yollara baş vurulmalıdır?

4. Çevrede bütün müşkülli çözecek, tarihle meşgul olan kimlerdir?

5. Camiiler üzerinde etüdlerle ve bu hususta halk dilindeki vakaları anlatmak alanında meşhur olanlar kimlerdir?

6. Camiileri tetkik eden eserler var mıdır? Bu eserler nerelerdedir?

Kaynar'a göre, öğrencilere bu soruları cevaplamaları için 1 ay süre verilmelidir. Öğretmen ve öğrenciler tartışarak -ki öğretmen öğrencilerinin de kendisini eleştirmelerini sağlayacak bir ortam oluşturmali-, incelemenin ana hatları konusunda ortak bir mutabakata varılmalıdır. Bu sorular doğrultusunda çevrelerindeki tarihi camiiler bireysel ya da küme olarak incelenmelidir.

Reşat Kaynar, (1964, 5 Temmuz) *Milliyet gazetesinde* yazdığı "Millî Eğitim Bakanlığı ve Yabancı Okullar", adlı yazısında tarih öğretimi meselelerini de ele almaktadır. Millî karakteri yapan unsurlardan biri tarihimizdir. Kaynar'a (1965: 7) göre "Biz tarihimizi ilk, orta, lise öğretiminde milletimizin özel karakterini muhafaza edecek ve geliştirecek şekilde çocuklarımıza sindirtemiyoruz". Kaynar'a göre milletimizin tarihini sevdirmek şöyle dursun, müfredat programı ve ders kitaplarıyla tarih korkusu ve nefreti yaratmaktayız. İlkokul çocuklarına Eti hükümdarlarının, Sümer idarecilerinin, Roma imparatorlarının isimleri ezberletilmektedir. Osmanlı tarihinde çocukların anlamasına ve sevmesine imkân vermeyen türlü antlaşmaların, savaşların adları ve tarihleri belletilmektedir. Ortaokul ve lisede bunlar tekrarlanmaktadır. Kaynar'a göre insaf ve akıl sahibi bir kurum, bu tarih ders kitaplarını incelese, bu derslerin okutulmamasını daha

faydalı bulur. Kaynar, 20 yıllık yüksek öğretim tecrübesiyle yabancı okullardan gelen lise mezunlarının tarihimizi sindirmek konusunda diğerlerinden geri olmadığını belirtmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Ord. Prof. Reşat Kaynar, pedagoji, hukuk ve felsefe diplomalarıyla ve *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat* adlı tarih tezi ile zengin bir birikime sahip bir Türk aydını profili çizmektedir. Sosyal bilimlerin bu şubelerinin ufkunu açtığını, gerçekleri daha geniş açılardan görmeye başladığını ifade etmektedir (Tunalı, 2015: 406).

Yaşar Nabi'nin (1965; 144-150) *Atatürkçülük Nedir?* adlı derleme kitabına "Atatürkçülük ve Din Adamı" adlı yazısını alması oldukça düşündürücüdür. Kaynar; Atatürkçülüğün özünü devletçiliğin oluşturmadığı, kültür ve medeniyet ayrımına karşı olma, Lâiklik ilkesi vurgusu, Atatürk milliyetçiliği gibi kendi Atatürk imajını ortaya koydu. Diğer yandan ona göre 1980 öncesi üniversitede yaşanan olaylar, Kurtuluş Savaşı ruhunun aktarılmasındaki başarısızlıktan kaynaklanmaktadır¹². Bu konuda tavrı, 1971'de üniversitelerdeki öğrenci olaylarını görüp, *Milliyet* gazetesinde 1922'deki *Dârülfünûn Grevi* üzerine yazı yazan Prof. Dr. Kâzım İsmail Gürkan'a (1905-1972) çok benzemektedir. İspanyol filozof Ortega'nın dediği gibi "Nasıl ki her karınca, tuhaf kokusu ile kendi yuvasını bilir, her birey de gizemli olarak kendi topluluğunu (kuşağını) tanır". 1918'den sonra İtilaf devletleri tarafından işgal edilen İstanbul'da yaşanan kara günlerin, onların çocuk kalbine ve zihnine kazındığı düşünülebilir.

İsmail Cem kendisiyle yapılan bir röportajda Reşat Kaynar'ı da Ömer Lütfi Barkan, Halil İnalcık ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı gibi "müthiş" klasik tarihçileri arasında değerlendirmektedir (Dündar, 2012:87-88). İsmail Cem'in (1977:196) *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi* adlı eserini incelediğimizde Reşat Kaynar'a bir yerde atıf görülmektedir, o da Koçi Bey'in risalesinden bir paragrafın Türk harflerine aktarılmış şeklidir. Eserin künyesinde şöyle yazılmaktadır; "Reşat Kaynar, Osmanlı tarihi (Tanzimat), s.2." (Cem, 1977:564): Yukarıda da gördüğünüz gibi Kaynar'ın temel eseri *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat* adlı kitaptır. Diğer üç tarihçiden farklı olarak, Reşat Kaynar sadece *Mustafa Reşit*

¹² 23 Eylül 2023'te Emekli Doçent Dr. Ayhan Pala hocamla yaptığım görüşmede 1983'te Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in de katıldığı bir AKDTYK Yüksek Kurul toplantısında Reşat Kaynar benzer görüşleri dile getirmiş, Ayhan Pala hocamın da hatırlatmasıyla YÖK Başkanı İhsan Doğramacı İnkılâp Tarihi Enstitülerinin faaliyetlerini ve yaklaşık 400 öğrencinin yüksek lisans ve doktora yaptığı bilgisini vermiştir.

Paşa ve Tanzimat eseri ile Reşit Paşa ve Tanzimat uzmanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaynar, Tunalı (2005:418) ile yaptığı röportajda Tanzimat'ın Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın yarattığı bir anarşi döneminden sonra başladığını söylerken, Tanzimat'ı dış politikadan çok iç siyaset ile ele aldığını da belirtmektedir. Barkan, İncılık ve Uzunçarşılı'nın çalışmaları ise Osmanlı Tarihi'nin aşağı yukarı bütün dönemlerine ilişkin çalışmalar olup, bütüncül büyük bir fotoğraf sunmaktadırlar.

Reşat Kaynar'ı diğer tarihçilerden ayıran en büyük husus; ilkokuldan yükseköğretime bütün kademelerde öğretmenlik yapmış bir hukukçu/educator kişi olarak güncel millî eğitim meselelerini ortaya koymasındaki medenî cesaretidir. Mesela ilk, ortaokul ve liseye öğretmen yetiştiren kurumların aynı çatı altında toplanması ve öğretmenin akademik ilerlemede önünün açık olması fikri mühim bir tecrübe ve gözlemin mahsulüdür. 147'ler Mücadelesi'nde adını altın harflerle Türk eğitim tarihine yazdırmıştır. Reşat Kaynar, yukarıda da görüldüğü gibi çağdaş kültür ortamını sağladığı için 1933 Üniversite Reformu hariç diğer üniversite müdahalelerinin karşısında bir tutum takınmıştır. 1915'te İttihat ve Terakki döneminde yaklaşık 20 Alman akademisyenin Darülfünunda görevlendirilmesi konusunda görüşlerini paylaşmamıştır. Genelde yazılarında üniversitenin kendi iç kontrolünü sağlaması gerektiğini savunmuştur.

Reşat Kaynar'ın 1947'den sonra İstanbul'da Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu'na hoca tayin edilmesinden sonra meslekî eğitiminde sorunları bizzat yaşamasına yol açmış, gazetelerde yazdığı yazılarla üniversite karşısında akademilere yapılan haksızlıkları dile getirmiştir. Kaynar, kendi hayatını anlatırken, Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu'nun Akademi, Yüksekokul ve Üniversite'ye dönüşmesi davası ile birlikte aktarmayı tercih etmiştir. İşte bu yüzden onun hatıratında akademilerin üniversiteleşme sürecini ve Ord. Prof. Nihat Sayar'ın gayretlerini ve üniversitenin bunu nasıl engellemeye çalıştığını daha net olarak görebilmekteyiz.

1965'te Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun kabul edilmesinden sonra özel meslek yüksekokullarının sayısı 44'e ulaştı. Bu okullardan mezun olan Mimar, Mühendis ve Eczacıları meslek odalarının odaya kaydetmemesi dava dosyalarının Danıştay'a ve Anayasa Mahkemesine gönderilmesine yol açtı. Anayasa Mahkemesi, "Bu özel yüksekokullar üniversite ayarında eğitim veriyor" gerekçesiyle Anayasa'nın 120. maddesine göre bu okulları, Anayasa'ya aykırı kuruluşlar olarak kabul etti. Latif Mutlu'ya göre Anayasa Mahkemesi özel okulların gelişip serpilmesine izin vermedi. Meslek okulları ve üniversite arasındaki ayrımı iyi yapmak lazımdır. Mutlu'ya göre özel yüksekokulların tasfiye edilmesi

ve devletleştirilmesinin nedenlerinden biri de mimarların ve mühendislerin çoğalması meslek sahiplerini ürküttü (Sunal, 2010:228). 1981'de Kaynar'ın yazılarında savunduğu gibi Üniversiteler Kanunu yerine Yükseköğretim Kanunu yapıldı. Ancak Latif Mutlu'ya göre bu kanunla meslek okullarının üniversite grubuna sokulması, eğitim sistemini bilimsel kaosa dönüştürdü (Sunal, 2010:222-223).

Reşat Kaynar, 1960'lı yıllarda Hükümet “Özel Öğretim Kurumları Kanun Tasarısı” ile yabancı okullara birtakım sınırlamalar getirdiğinde hukukçu kimliği ile Lozan Antlaşması sırasında İsmet İnönü'nün diğer ülke delegelerine verdiği taahhüt mektubu gündeme getirdi. Ekonomik açıdan da bu okulların Türk özel sermayesine devrinin yerinde bir karar olmadığını ileri sürdü. Türkiye'deki özel sermayenin de güçlenmesine paralel olarak, 2 Kasım 2010 tarihli *Resmi Gazete*'ye göre Bakanlar Kurulu Kararı ile Amerikan Bord Heyeti kuruculuğundaki okulların Sağlık ve Eğitim Vakfına (SEV) devredilmesine izin verildi.

Reşat Kaynar'ın (1936) *Kurun* gazetesinde yazdığı yazılardan temelde İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun *Tarih ve Terbiye* kitabını okuduğu anlaşılmaktadır. Kullanılan Fransızca terminolojiye dikkat edecek olursak, her ikisi de ortak bir Fransızca kaynağı referans da almış olabilirler. Reşat Kaynar ile İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun entelektüel sohbet arkadaşı olduğu da bilinmektedir (Meşeci Giorgetti, 2018:575). Kaynar'ın 1936 yılı gazete yazılarında 1933'te üniversite reformu ile tasfiye edilen Baltacıoğlu'nu zikretmemesi o günkü atıf anlayışı ile de ilişkilendirilebilir. Bununla birlikte İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun *Tarih ve Terbiye* kitabı dikkatle okunduğunda tarih değil, tarihçi şahsiyetinden söz ettiğine dikkat etmek gerekir. Çocukta tarihçi şahsiyeti oluşturma'nın önemini altını çizmektedir.

Teşekkür Notu: Öğretmen kütüğünden sicil bilgilerini benimle paylaşan Prof. Dr. Nuri Güçtekin'e ve çalışmalarını benimle paylaşan Prof. Dr. Filiz Meşeci Giorgetti ve aktarımları ile milli eğitim sistemine ilişkin kafamdaki yapbozu birleştirmeme yardımcı olan Talim ve Terbiye Eski Kurul Üyesi Ömer Özcan'a teşekkürü bir borç bilirim. Son okumaları yapan Arş. Gör. Tuğba Ortaç ve Tarih öğretmeni Fatih Kılıç'a minnettarım.

KAYNAKLAR

- Ata, Bahri (2000), "İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu ve Tarih Öğretimi" *Türk Kültürü*, 450, 590-602.
- Cem, İsmail (1977) *Türkiye’de Geri Kalmışlığın Tarihi*, 6. Baskı, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi 30-11-1-0-332-4-3 ve 29.01.1968 tarihli karar
- Dulyina, N.A. (1981), "Türk Diplomasi Tarihi ve Tanzimat Reformu ile İlgili Reşat Kaynar’ın Yayınladığı Türkçe Vesikalar", *Reşat Kaynar’a Armağan*, İstanbul: Met-er Matbaası, s.XIX-XXVI.
- Dündar, Can (2012), *Ben Böyle Veda Etmeliyim, İsmail Cem Anlatıyor*, İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Elbir, Halid Kemal (1981), "147’ler Meselesi" ve Reşat Kaynar", *Reşat Kaynar’a Armağan*, İstanbul: Met-er Matbaası , s.75-80.
- Erdem, Ekin (2015), Osmanlı modernleşmesinin hukuk eksenli bir okuması: Reşat Kaynar’ın "Türkiye’de hukuk devleti kurma yolundaki hareketler"i, *U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (1), 79-103.
- Erkanlı, Orhan (1972), *Anılar...Sorunlar...Sorumlular*, 2. Baskı, İstanbul: Baha Matbaası.
- Genç, Reşat (1998), *Türkiye’yi Lâikleştiren Yasalar, 3 Mart 1924 Meclis Müzakereleri ve Kararları*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yay.
- Günal, Bülent (2004, 06 Ağustos), "Latife Hanım’ın Hatıra defterini okuyan tek adam," *Vatan*, <https://www.gazetevatan.com/yasam/latife-hanimin-hatira-defterini-okuyan-tek-adam-33293>.
- Hergüner, Mustafa (2004) Cumhuriyetimizin İlk Yıllarında Türk Boğazları ve Boğazlar Komisyonu Başkanı Vasıf (Temel) Paşa, İstanbul: Tüdev Eğitim Yayınları, No: 9.
- Kaynar, Reşat (1954), *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kaynar, Reşat (1981), "Ord. Prof. Reşat Kaynar’ın kendi anlatımıyla yaşam öyküsü", *Reşat Kaynar’a Armağan*, İstanbul: Met-er Matbaası, s.VII-XV.
- Kaynar, Reşat ve Necdet Sakaoğlu (1999) *Atatürk Düşüncesi (Sorular ve Konferanslar)*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Kural, İsmet (1954), *Eğitim Enstitülerine Hazırlanışta Rehber*, Ankara: Güzel İstanbul Matbaası.
- Kuran, Ercüment (1956), "Reşat Kaynar, Mustafa Reşid Paşa ve Tanzîmat", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 8 (11), 227-229.
- Meşeci Giorgetti, Filiz (2018), "İnönü Döneminde Tarih Öğretimi: Haydarpaşa Lisesi Öğrencilerinin Ödevlerinden Örnekler", *V. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu*, Ed. Ahmet Şimşek ve diğerleri, İstanbul, 568-581.
- Meşeci Giorgetti, Filiz (2020), *Haydarpaşa Lisesi’nin İlk Elli Yılı (1934-1984)*, İstanbul: Yeni İnsan.

- Özdemir, Hikmet (1990), "Siyasal Tarih 1960-1980" *Türkiye Tarih 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Yay. Yön. Sina Akşin, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Sakaoğlu, Necdet (2006), "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Asırlık Ömür: Tarih, Hukuk, Felsefe, Son Ordinaryus Profesör Reşat Kaynar: 1910-2006", *Toplumsal Tarih*, 151, 88-91.
- Sunal, Beyhan (2010), *Uygarlığın Peşinde "Latif Mutlu Kitabı"*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Tunalı, A. Yağmur (2015), *İmparatorluk'ta doğan 16 Cumhuriyet aydını: bittiği yerde başlar*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Ünder, Hasan (1999) "Birinci Heyeti İlmiye'de Tevhid-i Tedrisat Tartışması" *Tarih ve Toplum*, S. 186, 17-22.
- Yaşar Nabi, (Haz.), (1965), *Atatürkçülük Nedir?* 2. Basılış, İstanbul: Varlık Yayınları. (İlk baskısı Ekim 1963)

EK:

Ord. Prof. Reşat Kaynar'ın Eserlerinin Toplu Bibliyografyası Denemesi

- Kaynar, Reşat (1936- 16 Mayıs) "Mektepçilik bahisleri: Ortaokul ve Liselerde tarih okutma şeklini değiştirmek lâzımdır", *Kurun*, s. 7-8.
- Kaynar, Reşat (1936- 4 Haziran) "Mektepçilik bahisleri:Tarih dersleri tarih laboratuvarında okutturulmalıdır", *Kurun*, s.7.
- Kaynar, Reşat (1936- 8 Haziran) "Mektepçilik bahisleri: Gençlerin çevrelerindeki tarihî belgeler nasıl incelenecek", *Kurun*, s.6.
- Anonim (1942, 13 Haziran) "Metres hayatını kaldırmak lazım: Avukat Reşat Kaynar'ın fikri", *Son Telgraf*, s. 1.
- Kaynar, Reşat (1944- 22 Şubat) "Millet, halkevlerinden idealist yurttaşlar istiyor". *Akşam*, s. 6.
- Kaynar, Reşat (1944- 15 Mart) "Mahkemelerdeki yemin şekli ruhlarda yaratıcı ikaz mahiyetini temin edemiyor". *Akşam*, s. 6.
- Kaynar, Reşat (1945- 27 Ocak) "Aynı yardım "A" kuponlarını alamıyan memurların hakkını ödemek zamanı gelmiştir". *Akşam*, s. 5
- Kaynar, Reşat (1945- 30 Ocak) "İstikraz tahvillerimizin gördüğü rağbet üzerinde düşünceler". *Akşam*, s. 6.
- Kaynar, Reşat (1945- 29 Nisan) "Tescil edilmeyen birleşmelerden doğan çocuklar". *Akşam*, s. 4
- Kaynar, Reşat (1945- 6 Şubat) "Üsküdar yoksulları yapılacak kömür yardımı sabırsızlıkla bekliyor.". *Akşam*, s. 6.
- Kaynar, Reşat (1945- 9 Mayıs) "Toprak kanunu, tapusu bulunan yerlerde mururu zaman kaidesinin geçmeyeceğine ait medenî kanunun belli maddelerini kaldırma- lıdır.". *Akşam*, s. 5.

- Kaynar, Reşat (1945- 21 Temmuz) "Hukuk neşriyatının bir plana göre geliştirilmesi adaletin tezahürü bakımından zarurîdir.". *Akşam*, s. 5.
- Kaynar, Reşat (1945-14 Kasım) "Hâkimlerimize yapılması gereken küçük cemilekârlıklar esirgememeliyiz.". *Akşam*, s. 4.
- Kaynar, Reşat (1946-26 Haziran) "Mahkemelerde muhkem kasaların bulunmaması binlerce vatandaşın hakkını tehlikeye düşürebilir". *Akşam*, s. 4.
- Kaynar, Reşat (1946- 17 Temmuz) "Bütün dünya bize bakıyor". *Akşam*, s. 5.
- Kaynar, Reşat (1947- 15 Ocak) "Ana kanunların tadili". *Akşam*, s. 5.
- Anonim (1947, 18 Şubat) "Tanzimat'ın büyük Reşit Paşası: Avukat Reşat Kaynar'ın konferansı alaka ile dinlendi", *Akşam*, s. 3.
- Kaynar, Reşat (1947- 22 Şubat) "Milli eğitim bahisleri: Okul-Aile birlikleri". *Akşam*, s. 4.
- Kaynar, Reşat (1947- 27 Eylül) "Meslekî ve teknik öğretimin önemi". *Akşam*, s. 4.
- Kaynar, Reşat (1948- 30 Mart) "Uzayan davâların verdiği ıstırap". *Akşam*, s. 4.
- Kaynar, Reşat (1948- 19 Haziran) "Adalet bakanlığından ilk ricamız". *Akşam*, s. 4.
- Kaynar, Reşat (1948- 26 Haziran) "Adliye sarayı (peri masalına) döndü". *Akşam*, s. 4.
- Kaynar, Reşat (1948- 28 Ekim) "Milli eğitim şûrasına doğru". *Akşam*, s. 4.
- Kaynar, Reşat (1949, 24 Haziran) "İstanbul ağırceza mahkemeleri", *Akşam*, s. 4.
- Kaynar, Reşat (1949,12 Ağustos) "Üsküdar'a karşı ihmal ve alâkasızlık", *Akşam*, s. 7.
- Kaynar, Reşat (1949,21 Ağustos) "Şehir meclisinin Üsküdar üyeleriyle bir dertleşme", *Akşam*, s. 4.
- Anonim (1949, 15 Ekim) "Âyan meclis'i kurmağa lüzum var mı, yok mu?", *Akşam*, s. 4.
- Kaynar, Reşat (1949, 26 Aralık) "Genç avukatların haklı şikayetleri", *Akşam*, s. 5.
- Kaynar, Reşat (1950- 17 Ocak) "Adalet cihazımızın umumî manzarası", *Akşam*, s. 4.
- Kaynar, Reşat (1950- 27 Ocak) "Şeyhülislâm Hayri Efendi", *Akşam*, s. 4.
- Kaynar, Reşat (1950- 16 Mart) Mustafa Reşit Paşa 150'nci doğum yılı münasebetile anma töreni yapılan büyük devlet adamı *Akşam*, s. 5-devamı 7.
- Kaynar, Reşat (1950- 17 Mart) Mustafa Reşit Paşa 150'nci doğum yılı münasebetile anma töreni yapılan büyük devlet adamı *Akşam*, s. 5
- Kaynar, Reşat (1950- 15 Temmuz) "Sigorta hukuku", *Akşam*, s. 4.
- Kaynar, Reşat (1950- 27 Ekim) Yüksek Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü *Akşam*, s. 4.
- Kaynar, Reşat (1951- 8 Mayıs) Temyiz kararları ve adalet bakanlığı, *Akşam*, s. 4.
- Kaynar, Reşat (1952- 1 Ağustos) "İnkılâp tarihimizin yazılmasındaki zorluk", *Vatan*, s. 6.
- Kaynar, Reşat (1952) "İçtimai Realite ve Medenî Kanunumuz", *Sosyoloji Dünyası* 1(2), 28-30.
- Kaynar, Reşat (1952) "Ömer Fethi Aslaner", *Vatan*, 12 (3891), s.3.
- Kaynar, Reşat (1952) "Tarihimizde dinin rolü", *Vatan*, 13 (4096), s.2.
- Kaynar, Reşat (1952) "Türk İnkılâbında Tanzimat ve Birinci Meşrutiyet", *Vatan*, 13 (4114), s.2.

- Kaynar, Reşat (1953) "Ahmet Cevdet Paşa dini nasıl anlıyordu?", *Millî Teseanüt Birliği Yayınları*.
- Kaynar, Reşat (1954) *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kaynar, Reşat (1954) "Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat", *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 20 (1-4), 320-327.
- Kaynar, Reşat (1954) "Tanzimat ve Büyük Reşit Paşa ", *Türk Dili*, 4 (39), 135-140.
- Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet ve Reşat Kaynar (1954) *Türk borçlar kanununa göre borçlar hukuku*, İstanbul.
- Kaynar, Reşat (1960) *Türkiye'de hukuk devleti kurma yolundaki hareketler*, İstanbul: Tan Matbaası.
- Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet ve Reşat Kaynar (1961) *Medeni Hukuk*, İstanbul:
- Kaynar, Reşat (1963) *Üniversiteye darbe (147'ler Mücadelesi)* İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.
- Kaynar, Reşat (1963,17 Temmuz) "Danıştay ve Üniversite". *Cumhuriyet*.
- Kaynar, Reşat (1963,7 Eylül) "Atatürkçülük ve din adamı " *Cumhuriyet*.
- Kaynar, Reşat (1963) "Atatürkçülük ve din adamı " *Kemalizm*, 16 (184), 7-9.
- Kaynar, Reşat (1963,9 Kasım) "Yabancı Okullarımız I " *Cumhuriyet*.
- Kaynar, Reşat (1964, 5 Temmuz) " *Milli Eğitim Bakanlığı ve Yabancı Okullar*", *Milliyet*,
- Kaynar, Reşat (1964, 28 Haziran) "Üniversitelerimize giriş imtihanları ve adaletsizlik", *Cumhuriyet*.
- Kaynar, Reşat (1964, 4 Kasım) "Üniversitelerimiz ve Buhran", *Cumhuriyet*.
- Kaynar, Reşat (1965, 14 Ocak) "Bakan ve Üniversite", *Cumhuriyet*.
- Kaynar, Reşat (1965) "Atatürkçülük ve din adamı " *Atatürkçülük Nedir?* Haz. Yaşar Nabi, 2. Basılış, 144-150. (İlk baskısı Ekim 1963)
- Kaynar, Reşat (1965) "Üniversitelere girişte adaletsizlik", *Bilgi*, 18 (207-208), 6-8.
- Kaynar, Reşat (1965) " *Milli Eğitim Bakanlığı ve Yabancı Okullar*", *Bilgi*, 18 (209-210), 6-7.
- Kaynar, Reşat (1967) *Türk borçlar hukuku dersleri, (Genel hükümler)*, İstanbul:
- Kaynar, Reşat (1967) *Türk medeni kanununa göre rehin hukuku dersleri*, İstanbul.
- Kaynar, Reşat (1967) *Tarihimizin ışığında memleket olayları*, İstanbul: Sulhi Garan Matbaası.
- Kaynar, Reşat (1967, 12 Kasım) "Atatürkçülük ve Liselerimizde Din Öğretimi: Gerçek İslâmiyet ve Cevdet Paşa İle Atatürk ", *Cumhuriyet*, s.2.
- Kaynar, Reşat (1967, 13 Kasım) "Atatürkçülük ve Liselerimizde Din Öğretimi: Lâiklik bize 100 yıl önce tavsiye edilmişti. ", *Cumhuriyet*, s.2
- Kaynar, Reşat (1967, 14 Kasım) "Atatürkçülük ve Liselerimizde Din Öğretimi: İlk İslamcılık Hareketi ", *Cumhuriyet*, s.2
- Kaynar, Reşat (1967, 14 Kasım) "Atatürkçülük ve Liselerimizde Din Öğretimi: Demokrat İktidardan koparılan tavizler", *Cumhuriyet*, s.2

- Kaynar, Reşat (1968) *Türk medeni kanununa göre medeni hukuk dersleri (ana konular ve ana kavramlar)*, İstanbul.
- Kaynar, Reşat (1968) *Medeni hukuk ders kitabı (Temel bilgiler-Eşya hukuku)*, İstanbul.
- Kaynar, Reşat (1972) "Atatürkçülük ve Liselerimizde Din Öğretimi", *Atatürk Önderliğinde Kültür Devrimi Semineri: Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği (RCD) Semineri Tebliğleri*, İstanbul, 51-65.
- Kaynar, Reşat (1972, 16 Mart) "Gürkan ve Üniversiteye İnen Darbe" *Milliyet*.
- Kaynar, Reşat (1972, 13 Haziran) "Yüksek öğretimin bütünlüğü nasıl olmalı" *Milliyet*.
- Kaynar, Reşat (1972, 18 Ağustos) "Bu kafayı toprağa nasıl gömeceğiz?" *Milliyet*.
- Kaynar, Reşat (1973) "Atatürkçülüğün Elemanları (Ve Bildirinin Tartışması)" *İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Atatürkçülüğün Ekonomik ve Sosyal Yönü Semineri*, İstanbul 5-42.
- Kaynar, Reşat (1973) *Yakın tarihimizin ışığı altında Atatürkçülük üzerine bir inceleme Denemesi*, İstanbul: Türkiye Ekonomisi Enstitüsü Yayınları.
- Kaynar, Reşat (1974) *Borçlar hukuku ders kitabı (Genel hükümler)*, İstanbul.
- Kaynar, Reşat (1974-21 Mayıs) "27 Mayıs üzerine düşünceler", *Milliyet*
- Kaynar, Reşat (1974- 10 Kasım) "Atatürk ideolojisi nedir?" *Milliyet*
- Kaynar, Reşat (1974- 17 Kasım) "Atatürkçülüğün çağdaş durumu" *Milliyet*.
- Kaynar, Reşat (1975-4 Mart) "Dış politikada bunalım ve tam bağımsızlık", *Milliyet*
- Kaynar, Reşat (1975-2 Temmuz) "Vetolu diyanet kanunu ve din aktörlüğü", *Milliyet*
- Kaynar, Reşat (1975) "Atatürk ideolojisi nedir", *Kemalizm*, 14 (151), 11-13.
- Kaynar, Reşat (1975) "Atatürkçülük", *İstanbul Üniversitesi Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Atatürk Devrimleri Milletlerarası Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul, 245-263.
- Kaynar, Reşat (1976-19 Mayıs) "Yeni bir 19 Mayıs'ı yaşarken...", *Milliyet*, s.2.
- Kaynar, Reşat (1977) *Medeni hukuk ders kitabı (Temel bilgiler-kişiler hukuku-aile hukuku-miras hukuku-eşya hukuku)*, İstanbul.
- Kaynar, Reşat (1977- 6 Kasım) "Atatürk'ün Dünyası ve Yeni Türkiye" *Milliyet*.
- Kaynar, Reşat (1977- 13 Şubat) "Cumhurbaşkanının Yetkileri ve Demokrasi" *Milliyet*.
- Kaynar, Reşat (1977) "Atatürkçülük ve Din Adamı", *Kemalizm*, 16 (184), 7-9.
- Kaynar, Reşat (1979- 13 Şubat) "1979 Yılı Eşiğinde Türkiye" *Milliyet*.
- Kaynar, Reşat (1979) "Türkiye'de laikliğin 50. yıldönümü" *Kemalizm ve Türkiye*, 4 (37), 26-27.
- Kaynar, Reşat (1980-19 Mayıs) "Atatürk'ün çağdaş ilkeleri sömürülüyor mu?", *Milliyet*, s.
- Kaynar, Reşat (1980) *Borçlar hukuku dersleri (Genel hükümler)*, İstanbul.
- Kaynar, Reşat (1980) *Medeni hukuk dersleri (Temel bilgiler-kişiler hukuku-aile hukuku-miras hukuku-eşya hukuku)*, İstanbul.
- Kaynar, Reşat (1980) "Atatürk'ün kültür ve eğitim anlayışı", İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Kaynar, Reşat (1981) "Atatürkçülükte yöntemler", *Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümü Seri Konferansları*, 91-102.

- Kaynar, Reşat (1985) "Atatürkçülük ve din adamı " *Kemalizm*, 25 (290), 15-16.
- Kaynar, Reşat (1986) "Atatürkçülük", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 2 (5) , 289-309.
- Kaynar, Reşat (1986) "Atatürk'ün kültür ve eğitim anlayışı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 2 (6), 579- 583.
- Kaynar, Reşat (1986) " Atatürk ve milli birlik", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 3 (7), 1-3.
- Kaynar, Reşat (1986) "Atatürkçülük", *Hava Harp Okulu Bülteni*, 4 (11) , 9-30.
- Kaynar, Reşat (1986) "Eğimli Said Paşa'nın Hatıratında Midhat Paşa'nın Sadarettin azli ve memleketten çıkarılması ile ilgili açıklamalar ", *Uluslararası Midhat Paşa Semineri, Bildiriler ve Tartışmalar, Edirne 8-10 Mayıs 1984*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 351-358.
- Kaynar, Reşat (1987) "Atatürk'ün sanayie ilişkin fikirleri. Bir konuşma", *İstanbul Sanayi Odası Dergisi*, 22 (261), 2-4.
- Kaynar, Reşat (1988) Atatürkçülükte millileşme, lâikleşme, çağdaşlaşma, (medeniyetçilik), *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 4 (12) , 521-526.
- Kaynar, Reşat (1989) Tanzimat çağdaş devlet düzeninin ilk adımıdır. *Hürriyet Gösteri eki*, 108, 7-10.
- Kaynar, Reşat (1990) "Atatürk Devriminde ortak temel ulusalcılık ve laikliktir". *Kalkınmada anahtar*, 2 (23), 8-10.
- Kaynar, Reşat (1994) Batı laikliği nedir? Atatürk laikliği "Atatürkçü laiklik" nedir?, Ankara. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kaynar, Reşat ve Necdet Sakaoğlu (1995) Ulusal egemenliğin 75. Yılında Atatürk düşüncesi ve gençlerin soruları, *İstanbul: Açık Yayıncılık*.
- Kaynar, Reşat (1996) "3 Mart 1924 Devrim Yasaları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 10 (35), 487-491.
- Kaynar, Reşat ve Necdet Sakaoğlu (1999) *Atatürk Düşüncesi (Sorular ve Konferanslar)*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Kaynar, Reşat (2002) "Atatürk Düşüncesinde Ulusçuluk ve Çağdaşlaşma ", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 18 (54), 965-972.
- Kaynar, Reşat (2003) "Atatürk'ün kültür ve eğitim anlayışı", *Türk Dili*, 616, 347-349.